

CHILE BULLETTINEN

Nr 3/88

Årg 16

Pris 10 kr

CHILE

15

år av KAMP

- Chile inför folkomröstningen
- Stefan de Vylder analyserar diktaturens 15 år
- Ska Konsum gå i spetsen för Chilebojkott?

Redaktion:

Rosemarie Andersson, Margareta Björling
Ulrika Johansson, Jonas Ljungstedt

Ansvarig utgivare: Margareta Björling

Tryckeri: Tryckop, Stockholm

Pressläggning: 15 augusti 1988

Omslagsbild: Rolando Perez

Prenumerationspris: 50 kronor för 4 nr.
(Myndigheter och institutioner: 70 kr)
Betala på pg 504 88-6, Chilebulletinen.
Stödprenumeration: 100 kronor

Medlemskap i Chilekommittén inkluderar prenumeration på Chilebulletinen. Betala 150 kr på pg 88 72 33 - 5 (100 kr för studerande och pensionärer)

Adressändringar sändes till Chilekommittén,
Box 622, 101 28 Stockholm

CHILEKOMMITTÉN

Adress: Box 622, 101 28 Stockholm

Telefon: 08/40 53 04

Besöksadress: Solidaritetshuset, Barnängsgatan 23

Chilekommitténs målsättning är att politiskt och materiellt stödja motståndskampen i Chile. Insamlade medel går oavkortat till motståndskampen inne i Chile.

Chilekommitténs plattform: Bekämpa imperialismen, Stöd motståndet - Bojkotta diktaturen, Frige de politiska fångarna, Stöd det chilenska folkets kamp för socialism, Stöd arbetarrörelsen i Chile.

Chilekommitténs solidaritetsfond

Pg 65 39 28 - 2

Chilekommitténs kampfond
(solidaritetsarbetet i Sverige)

Pg 88 72 33 - 5

ROCKMÄRKET!

Chilekommitténs nygamla rockmärke finns nu åter i lager.

Skicka din beställning till:
Chilekommittén, Box 622,
101 28 Stockholm.

Bifoga 5 kr i frimärken plus adresserat och frankerat svarskuvert.

15 år av kamp och solidaritet – Stöd Chiles folk!

Den blodiga militärkuppen i Chile för 15 år sedan krossade stora delar av folkrörelserna i landet. Fackföreningar och politiska partier förbjöds, ledare och aktiva medlemmar fängslades, tvingades i landsflykt eller mördades. Återuppbyggandet har gått långsamt och drabbats av många bakslag.

Den fackliga rörelsen har kommit långt i arbetet för en enhetsorganisation på nationell nivå. Man arbetar också hårt för att höja den fackliga aktiviteten på arbetsplatserna. Detta märks genom att flera viktiga fackföreningar har valt styrelser med vänstermajoritet. Juntans gula fackföreningar är helt ute ur leken.

Bland studenterna är den politiska aktiviteten hög. Den enade oppositionen har överväldigande majoritet inom samtliga studentkårer. Vid Universidad de Chile väckte rektorns privatiseringsplaner så starka protester att han tvingades avgå. Protesterna stöddes aktivt av arbetare och andra grupper.

1980 när Pinochet kände sig säker på tronen genomdrev han en ny grundlag som skulle göra det möjligt för honom att bli »folkvald» president fram till 1997, genom en folkomröstning. För att minska riskerna för förlust i valet får ingen annan kandidat ställa upp än den som militären har utsett.

Den folkomröstning som ska genomföras i år kan i sig inte störta diktaturen, det kan bara göras genom en stark, långvarig och enad folklig mobilisering. Större delen av oppositionen har börjat en kampanj för att få folk att rösta Nej i folkomröstningen trots att man vet att det är en enda stor fars. Nej-kampanjen kan bli början till den folkliga mobiliseringen som behövs för att störta diktaturen.

De som försöker arbeta för en verklig demokratisering i Chile slås brutalt ned av militär och polis. Förra året greps fem personer som sedan dess är försvunna. Den paramilitära antikommunistiska organisationen ACHA har erkänt att de ligger bakom försvinnandena. Under året har flera oppositionella mördats av militären. I fängelserna sitter fortfarande över 500 politiska fångar och flera av dem hotas av dödsstraff.

Den internationella solidariteten har en viktig roll som stödjande kraft för det chilenska folket, i dess kamp för att störta diktaturen.

- 15 år av kamp och solidaritet – Stöd Chiles folk!
- Bort med Pinochet – Demokrati nu!
- Stöd den fackliga kampen i Chile!
- Frige de politiska fångarna!

Chilekommitténs upprop inför 11 september 1988

INNEHÅLL:

3. Chile inför folkomröstningen
6. Chile: 15 år av diktatur
15. Här lever solidariteten – om Varbergs Chilekommitté
16. Med Chiles studenter på volontärarbete
18. Sveriges handel med Chile
19. Konsum i spetsen för Chilebojkott?
21. Fruktplockarna i Chile – så farligt lever de
23. Chile: Dagbok maj – augusti
24. Nicaragua: Volontär i Managua
25. Nyheter & kommentarer
26. Tyrannen Banderas – kring en aktuell bok av Ramón del Valle Inclán
28. Chile Crea – kulturfestival 11-17 juli

Spänningen stiger inför folkomröstningen

På fullt allvar döpte Pinochet nyligen september till »cirkusens månad».

Vilken slags cirkus vi kommer att få bevittna i slutspurten före folkomröstningen vet vi inte.

Det är liksom andra intrikata frågor i Chile föremål för vadslagning.

Vad händer på gatorna den kväll röstsiffrorna givits till känna? Om JA segrar? Om NEJ vinner?

Vad gör Pinochet om NEJ vinner med klar marginal?

Det enda man ännu kan uttala sig om med viss säkerhet är att folkomröstningen verkligen blir av och att den blir någon gång mellan början av oktober och slutet av november.

Fast säker kan man förstås inte vara.

Visst kommer Pinochets diktatur att gå till historien som både blodig och repressiv. Men en alltför ensidig bild av motsatsernas Chile vore missvisande.

Diktatur med egen profil

Fidel Castro intervjuades idag i Radio Cooperativa om sin syn på demokratins möjligheter i Latinamerika. Samtidigt måste tidskriften *Andlisis* chefredaktör Juan Pablo Cardenas varje kväll i 541 dagar infinna sig i sin nattliga arrest för visad »ohövlighet» mot presidenten. Vilket han förstås – arresten till trots – fortsätter att göra varje vecka i sin ledarspalt.

De politiska ledarna håller presskonferenser och citeras till och med i regim-

vänliga »El Mercurio», trots att flera av oppositionspartierna är förbjudna och alltså egentligen inte ens existerar.

TVkamerorna kan inte undgå att från en fotbollsmatch i Venezuela inregistrera plakaten med NEJ TILL PINOCHET i enorma bokstäver bredvid reklamannonserna samtidigt som oppositionen ges 0,5 procent utrymme i TV-sändningarna i samma TV-kanal.

Chile visar upp två ansikten – minst – vad gäller konsumtion och levnadsstandard.

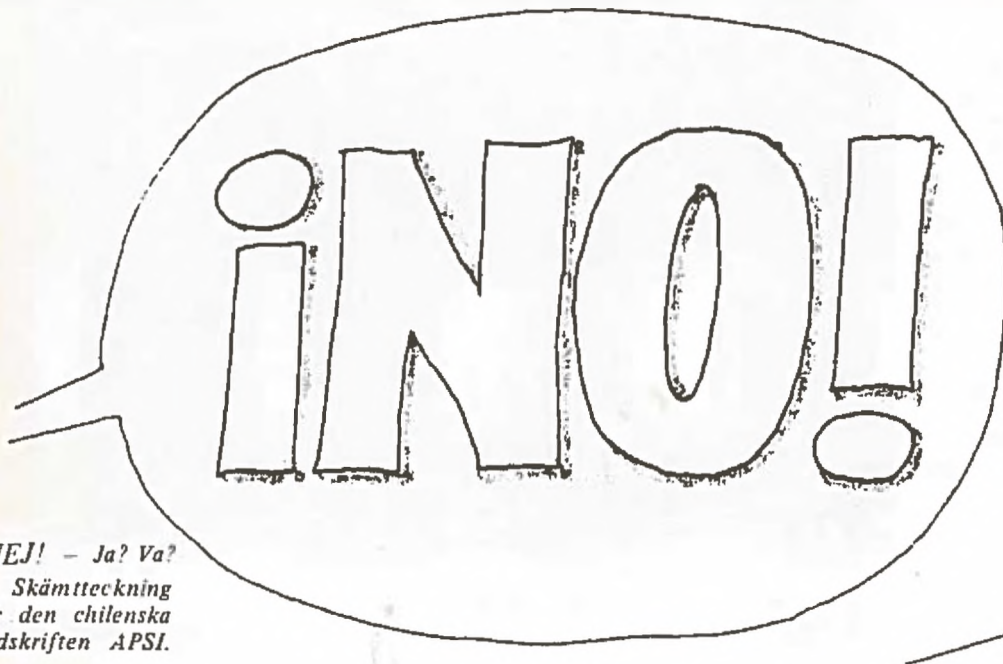
Affärer och shoppingcentra i ultramodern tappning är överfyllda av både varor och kunder i Providencia och kvarteren »uppåt». I José Maria Caro,

La Pincoya, Pudahuel och de andra fattigkvarteren är gatubilden dystrare, gråare.

Högergrupperna protesterar när socialistledaren Ricardo Lagos i TV nämner siffran 5 miljoner fattiga (av totalt 11 miljoner) i Chile. Enligt dem är de fattiga en ren och skär propagandalögn från marxismens sida.

Ekonomins två ansikten

Om Chile enbart vore förtryck och våld skulle det kanske inte ens behövas någon NEJ-kampanj från oppositionens sida. Men regimen vinner faktiskt röster på sin ekonomiska politik. ▶

NEJ! – Ja? Va?
Skämtteckning
ur den chilenska
tidskriften APSI.

► Höga kopparpriser, ökad export av cellulosa, koppar, frukt, fisk liksom bättre internationella handelsvillkor är några av de faktorer som bidragit till modernisering och kapitaltillförsel. Chile har punktligt och lydigt gjort avbetalningar på sin utlandsskuld.

Detta är ena sidan. Den andra kan sammanfattas i några talande siffror;

- de 50 procent fattigaste får 20 procent av inkomsterna medan 21 procent får 51 procent av inkomsterna
- 65 procent av befolkningen tjänar mindre än 30 000 pesos/månad när det för att leva någorlunda drägligt behövs minst 35 000 pesos
- köpkraften överlag är idag 17 procent lägre än 1970
- varje chilensare hade 1976 en utlandsskuld på 450 dollar (utslaget på samtliga medborgare). 1986 var summan uppe i 1 570 dollar
- arbetslösheten är i Santiago uppe i 17,6 procent och 63 procent av familjefäderna inom folkliga sektorn har varit arbetslösa någon gång under det senaste halvåret.

Det är dessa siffror, eller snarare den bakomliggande verkligheten som kan bli avgörande när rösterna ska räknas för och emot fortsatt Pinochet vid makten.

Ska man tro på enkäter?

Enligt en enkät identifierar 23,4 procent av de utfrågade namnet Pinochet med »övergrepp». Inte mer än så, faktiskt. Verkligheten talar för sig själv kan man tycka. Ja, men den utläses också på olika sätt.

Den ungdom som aldrig upplevt vad demokrati är visar - enligt en annan enkät - mycket svagt intresse för politik överhuvudtaget och majoriteten identifierar Allenderegeringen med kaos och varubrist.

Men för att återigen försöka återge mer än en av bilderna av Chile: en aktiv, vital och kämpande ungdom organiserar sig också för att få leva i demokrati och frihet.

Det görs många enkäter i Chile, från olika håll och med olika syften. Men någon månad före folkomröstningen kan diktaturens män inte vara annat än oroliga över de för JA-sidan nedslående enkätsiffrorna.

Visserligen tillhör fortfarande cirka 20 procent av befolkningen, enligt olika enkäter, det skikt som ännu inte bestämt sig. Efter 15 år. Inom denna grupp finns dels hemmafruar från fattigkvarteren som låter sig påverkas av valpropagandan, med utdelning av småhus och avskrivning av bostadslån som lockbete, dels vill en del herrar från medelklassen vara säkra vartåt det lutar innan de avger sin röst.

Såsom många också påpekat, bli biskop Santos från Concepción, svarar många intervjuoffer undvikande på enkätfrågor på grund av rädsla. En undersökning som gjordes just i Concepción av flera icke-statliga institutioner sa 40 procent av de intervjuade att de är rädda för att rösta; 18 procent sa att de ljuger mycket vid enkäter; 33 procent att de ljuger något och 25 procent att de tiger om mycket.

Klar tendens

Men dessa resultat till trots finns det klara tendenser i de flesta enkäter. NEJ-sidan vinner klart i Santiago.

Det bekräftar också av de många volontärer som för NEJ-kommandots räkning deltar i dörrknäckningsaktiviteter. Inte ens i överklasskvarteren är mer än hälften av invånarna övertygade om att Pinochet bör fortsätta åtta år till vid makten.

Ja, man kan nog påstå att det känns i luften att NEJ segrar.

Folkopinionen skulle enligt en pålitlig enkät under perioden november -87 till juli -88 ha kommit överens på följande fyra punkter:

- Rätten att utöva sitt medborgarskap. Detta kan mätas i det stora antalet inskrivna i röstregistren (nästan 7 miljoner i början av augusti).

- Övertygelsen om att det skett ekonomiska framsteg, men att dessa framför allt gynnat de rika samt militären (hälften anser att det skett framsteg, samtidigt som lika många anser att de inte blivit gynnade av framstegen).

- Övertygelsen om att författningen måste ändras på flera punkter.

- Önskan att det sker förändringar utan våld, utan sammandrabbningar.

Regeringen har tre partier som backar upp Pinochet som kandidat och som deltar offentligt i JA-kampanjen: Avanzada Nacional, Renovación Nacional och UDI (Union Democrática Independiente). Av dessa har alla utom UDI genomgått eller genomgår för närvarande interna kriser. Deltagandet i TV- och radiodebatter visar på politiker som gång på gång tuggar om samma argument: den ekonomiska modellens framgångar och fördelar, hotbilderna av UP-tiden som kaos och oroligheter, JA-röstarna som ska föra Chile mot en »stabil, framtida demokrati».

Miljondollarspropagandan i TV och andra massmedia har två ansikten.

För närvarande illustreras det ena i form av en miniatyrmodell i kartong av en idyllisk stad (Santiago) med grönskande parker och blå sjöar omkring.

Den andra, våldsammare, är en fiktiv videofilm inspelad utanför Monedapalatset, med attackerande terrorister och tomatsås i såren.

Invigning av småhus i fattigkvarteren, sänkning av moms, förbättrade lånevillkor vid bostadslån, är några av ingredienserna i den officiella propagandan, där Pinochet framställs som den blide och avgudade landsfadern. Fast Pinochet själv, har emellanåt svårt att hålla skenet uppe och dundrar ut i angrepp mot »herrarnas politiker» eller mot marxisterna som ska sopas bort från kartan. Eller gör uttalanden som detta: Vi är till för att ge de rika mer pengar så att de kan hjälpa de fattiga!

Ute i landet, speciellt på små orter är påtryckningarna från kommunala inrättningar alltifrån diskreta till öppet hotfulla. På vissa håll har brev skickats ut till statliga eller kommunala tjänstemän som uppmanas att skriftligen gå ed på att de röstar Ja till Pinochets speciella slags demokrati.

En fråga förbigår oppositionen med tystnad: militärens roll i en framtida demokrati.

FOTO: Göran Sallnäs

Chilebulletinen 3/88

För första gången på femton år har oppositionens kreativitet satts på prov i en positiv kraftansträngning, att samla NEJ-röster.

Nej-kampanjen har vind i seglen

Fingerade folkomröstningar på gator och torg, kejsarvalsens som signaturmelodi för NEJ-kampanjen dansad i gatutrafikanternas åsyn utanför Monedapalatset, bilkaravaner med tutande bilhorn och stora NEJ-skyltar, maskerader och karnevalsliknande gångmarscher i centrum, dörrknackningskampanjer.

Allt är tänkbart, även om naturligtvis inte alla aktiviteter får försiggå utan att högergrupperna ingriper.

Högerextremisterna saboterar genom att låta civila, paramilitära grupper attackera NEJ-möten och NEJ-kommandots lokaler med stenkastning, kedjor och knölpåkar. Anonyma hotelsebrev eller telefonsamtal används för att skrämna till tystnad.

Men oppositionen har dels haft en stark och seriös framtoning, dels givit kampanjen en festliknande karaktär, som bidragit till att ta udden av den rädsla som var stark för några månader sedan.

Kommunistpartiet uppmanar nu sina medlemmar att skriva in sig i röstregistren och att rösta nej vid folkomröstningen. NEJ-kommandot, bestående av sexton politiska partier, har dock inte öppnat sig för ett kommunistiskt deltagande.

Kristdemokraterna är medvetna om att de utgör den starkaste kraften inom oppositionen. De vet att de inte klarar sig utan övriga center-höger och också vissa vänsterkrafter. Men de är tillräckligt starka för att låta kommunistpartiet stå utanför den allians som presenterat ett demokratiskt och socialt paket i tjugoen punkter att genomföras av en demokratisk regering.

Några av dessa tjugoen åtgärder är att minska arbetslösheten, höja minimilönen, reglera vatten- och elavgifter, skapa ett solidariskt socialförsäkringssystem, förbättra hälsovårdssystemet, demokratisera statsförvaltningen mm, men också att stödja och garantera den fria företagsamheten.

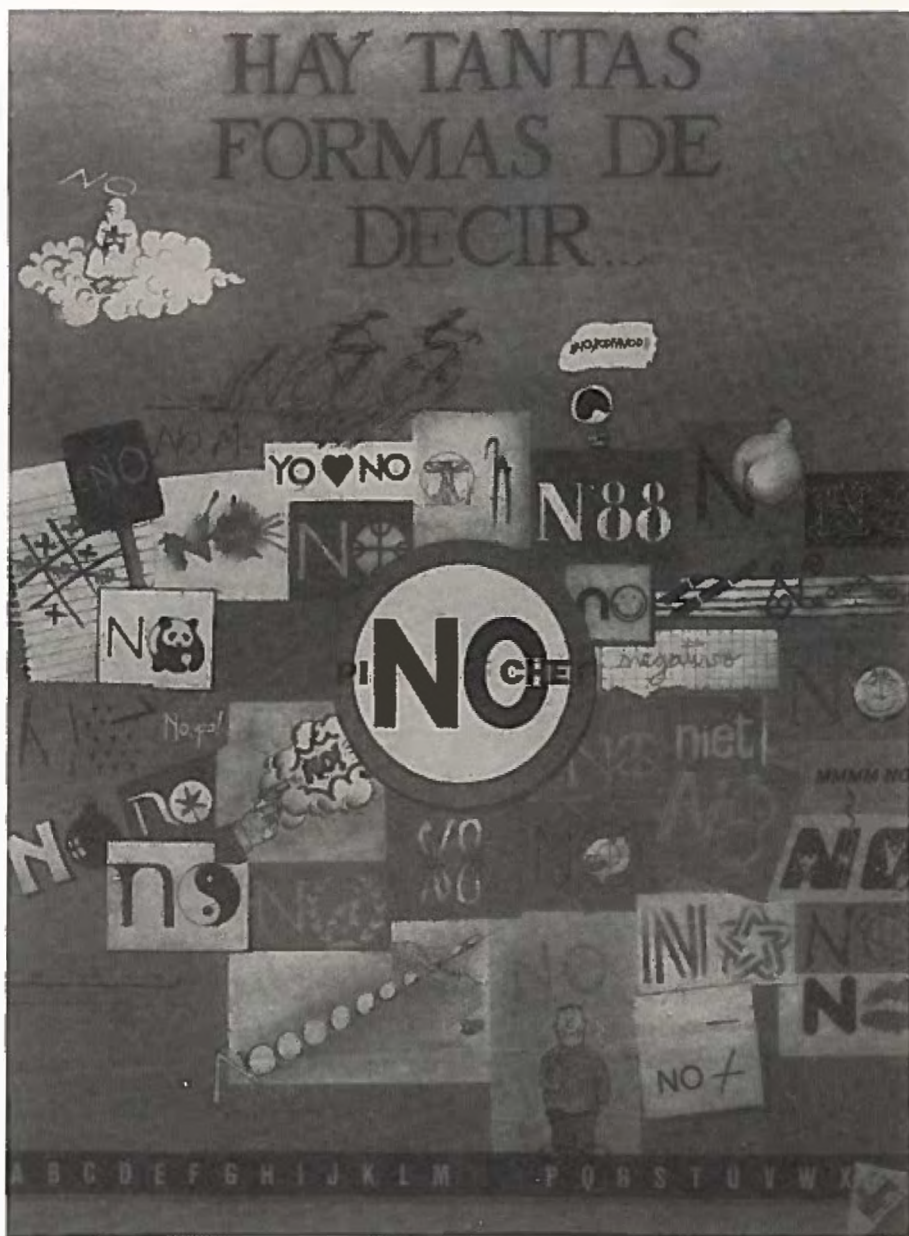
Ett ämne förbigås dock med tystnad: övergreppen mot de mänskliga rättigheterna. Det är en alltför het potatis och det är osannolikt att oppositionen kommer med någon samlad inställning i frågan före oktober.

Det är den stora nöten att knäcka. Här kommer bland annat inställningen till hur en framtida demokrati ska behandla militärmakten att bli en avgörande fråga.

Vad kan hända?

Några av de scenarier som målades upp som tänkbara för bara några månader sedan kan idag strykas. De som kvarstår verkar vara följande:

Chilebulletinen 3/88

Det finns många sätt att säga ... NEJ

»Valaffisch» från oppositionspartiet MAPU

a) Pinochet vinner folkomröstningen med våld, valfusk och militärens stöd. Repression följer.

b) Pinochet förlorar och drar sig tillbaka för att skriva sina memoarer (har någon seriös diktator någonsin gjort det?)

c) Folkomröstningen inställs när militären inser att NEJ segrar, och förhandlingar inleds med oppositionen.

d) Folkomröstningen vinnas av oppositionen, och militären accepterar att påbörja förhandlingar.

Spänningen stiger.

Till den 4 september har ACUSO – de sociala organisationernas NEJ-kommando – kallat till demonstration. Man räknar med uppåt en halv miljon deltagare.

Om det skulle gå snett, mycket snett, vet jag många som skulle vilja ha nyckeln till bl a Svenska Ambassaden i Santiago.

Låt oss istället söka positiva tecken. Som den deklARATION bland andra författaren Eduardo Galeano och sångaren Daniel Viglietti från Uruguay skrev under efter att ha deltagit i kulturfestivalen »Chile crea» (i översättning »Chile skapar») i juli:

Vi växte i Chile tillsammans med Neruda, tillsammans med pobladorbefolkningen, med sångarna och konstnärerna.

Vi har varit vittnen till att Chile skapar i enighet. Vi har sett hur Chile skapar i enighet för att besegra döden.

Santiago 10 augusti 1988

MARIA ERIKSDOTTER

Chile

När detta skrivs, i maj 1988, närmar vi oss Pinochets femtonårsjubileum vid makten. Om någon år 1973 hade sagt till mig att Pinochet skulle sitta kvar vid makten i femton år hade jag avfärdat det som ett sällsynt dåligt skämt. Men det dåliga skämtet har blivit verklighet.

Det finns en möjlighet att detta år blir Pinochets sista vid makten. Det är »valår» i Chile i år – påstår Pinochet, men han kan mycket väl komma att ändra sig – och en del av oppositionen är optimistisk. Men valet är av mycket speciell karaktär. Om den folkomröstning som Pinochet planerar till senare i år slutar med ett »Ja» har Pinochet – enligt sin egen tolkning av sin egen konstitution – mandat att sitta kvar vid makten till 1997. Skulle folkomröstningen sluta med ett »Nej» innebär detta inte att Pinochet avgår – i varje fall inte frivilligt.

Syftet med denna artikel är dock inte att beskriva det dagsaktuella skeendet. Säkert kommer vi att läsa mycket om Chile i tidningarna under återstoden av 1988, som kan bli ett avgörande år i kampen mot diktaturen, men jag vågar mig inte på några spådomar om vad vi kommer att läsa. Syftet är i stället att göra en tillbakablick på de gångna femton årens politiska och ekonomiska utveckling, en tillbakablick som förhoppningsvis kan bidra till en förståelse av vad som än kommer att hända i framtiden.

Hur kan Pinochet sitta kvar?

Tonvikten i denna kortfattade översikt över femton år av diktatur kommer att ligga på ett försök att besvara den fråga som ligger närmast till hands då det dystra jubileet närmar sig: Hur kommer det sig att Pinochet har lyckats sitta kvar vid makten längre än någon chilensk president i modern tid?

En förklaring är repressionen. Tusentals människor har dödats i Chile sedan militärkuppen. Över 100 000 människor har fängslats, på längre eller kortare tid, under Pinochets tid vid makten. Mångdubbelt fler, kanske över en miljon, har lämnat landet av politiska och/eller ekonomiska skäl. Miljoner chilener har varit rädda.

Taktik och slughet

En annan förklaring är Pinochet själv. Vi var många som under veckorna efter militärkuppen var beredda att avfärda honom som en vettvilling, en traditionell

latinamerikansk »gorilla» som bara skilde sig från sina kollegor genom sin ännu mycket brutalare, ja rent groteska framtoning. Tanken att denne man skulle komma att dominera Chiles politiska liv i femton år föreföll totalt främmande. Men vi var många som underskattade honom. I sin kombination av total hänsynslöshet, handlingskraft och slughet framstår Augusto Pinochet i dag som en av kontinentens skickligaste politiker. Kontrasten mellan de intellektuella, teoretiserande ledarna för Chiles oppositionspartier, skolade i en sofistikerad parlamentarisk tradition, och Pinochet är slående – våra sympatier för de förra kan dock inte dölja det faktum att varje jämförelse av politisk effektivitet måste utfalla till diktatorns förmån.

Men i en analys av diktaturens konsolidering och fortbestånd räcker det inte med att hänvisa till repressionen och till Pinochets skicklighet och hänsynslöshet. Vi måste också fråga oss vilket samhälle som skapats, som gjort det möjligt för regimen att – trots sin politiska isolering och totala brist på folklig förankring – inte bara sitta kvar vid makten, utan också behålla det politiska initiativet, under nästan hela den gångna femtonårsperioden.

Allende-tiden

Den splittring av de demokratiska krafterna i Chile som Pinochet har utnyttjat för att hålla sig kvar vid makten var tydlig redan långt före maktövertagandet. En kort tillbakablick på förspellet till militärkuppen i september 1973 kan illustrera detta.

I september 1970 segrade Salvador Allende i presidentvalen. Den traditionella uppdelningen i Chiles politiska liv mellan tre tämligen jämnstarka block – högern, centern och vänstern – gynnade denna gång Allende, som stödd av en koalition av sex vänsterpartier erövrade drygt 36 procent av rösterna. Trots motstånd från den chilenska högern, främst representerad av Nationalpartiet och av delar av krigsmakten, valdes Allende till president i november samma år. Efter en dramatisk period, som bl a innehöll ett mord på Chiles dåvarande arméchef utfört av högerextremistiska kretsar, valde det dominerande centerpartiet, Kristdemokraterna, till sist, efter åtskillig

vacklan, att stödja Allende i den avgörande omröstningen i parlamentet.

Sabotage

Allende och hans stödpartier fick aldrig någon egen majoritet i parlamentet. Och förhoppningarna om att kunna räkna med kristdemokraternas stöd i fortsättningen spolierades helt – i så gott som varje viktig fråga förenade sig i stället kristdemokraterna, under ledning av förre presidenten Eduardo Frei, med Nationalpartiet och den övriga högern.

Den ekonomiska situationen försämrades dramatiskt under Allendes två sista år vid makten. En kombination av ansvarslös ekonomisk politik och högeroppositionens sabotage – det senare understött av utländska företag och av den amerikanska underrättelsetjänsten CIA – medförde en ekonomisk situation som år 1973 kan betecknas som kaotisk.

Bristen på parlamentarisk majoritet – som bl a omöjliggjorde en verkningfull stabiliseringspolitik, eftersom högeroppositionen genom parlamentet kontrollerade viktiga delar av den ekonomiska politiken – bidrog till svårigheterna.

Växande polarisering

Den växande polariseringen i Chile under Allendes tid vid makten kom att gynna högerkrafterna. Stora delar av vänstern radikaliserades, samtidigt som en alltmer frustrerad och oroad medelklass drogs åt höger. De progressiva krafterna inom det kristdemokratiska partiet som eftersträvade en enighet med vänstern för att undvika en militärkupp isolerades inom partiet, och Eduardo Frei och en stor del av partiledningen stödde aktivt förberedelserna för en kupp. När denna väl ägde rum välkomnades den av Frei, som visserligen beklagade blodsutgjutelsen men samtidigt försvarade militärens plikt att genomföra den nödvändiga »operationen». Chile led av en »marxistisk cancer», förklarade Frei dagarna efter kuppen, och beskrev militären som Chiles »kirurger» som opererade bort denna svulst.

Vid tiden för militärkuppen, den elfte september 1973, var president Allende och den chilenska vänstern i praktiken redan besegrade. Militärkuppen kom ingalunda som en blix från klar himmel utan som kulmen på en process i vilken högeroppositionen först enats, och sedan radi-

15 år av diktatur

Allendes valseger tände för miljoner chilensare hoppet om en bättre framtid. Militärkuppen innebar slutet på en politisk vision.

Foto: Karl Erik Jagare

kaliserats, stärkts och återtagit initiativet.

Slutet på en epok

Även internationellt finns ett liknande mönster. Vänsterns frammarsch – i Latinamerika och på många andra håll i världen – på 60-talet var, vet vi i dag, ingalunda inledningen till en helt ny epok med socialistiska segrar i land efter land. Snarare kulminerade vänsterns offensiv i början av 70-talet, och i Latinamerika kom decenniet att kännetecknas av en återgång till auktoritära regimer med starkt konservativa förtecken. Militär-

kupperna kom slag i slag: Bolivia 1971, Uruguay 1973, Chile 1973, Argentina 1976. Med aktivt stöd från USA upprättades rader av repressiva diktaturer som – med framgång – inriktade sig på att krossa de fackliga och politiska rörelser som föreföll utgöra ett hot mot den bestående ordningen.

Även i detta internationella perspektiv kan man se Allenderegeringens fall som slutet på en epok och inledningen till en annan.

Militärkuppen

Den kombination av slughet och hän-

synslöshet som kommit att prägla Pinochets maktutövning kännetecknade också själva maktövertagandet.

Månaderna före själva kuppen hade många av de befäl inom krigsmakten, och framför allt inom armén, som stod i vägen för en militärkupp utmanövrerats från de ledande posterna. Det sista, allvarliga hindret var chefen för armén, general Prats, som var lojal mot Allende och mot konstitutionen. Sedan Prats isolerats alltmer från den övriga arméledningen tvingades han att avgå i augusti 1973, en knapp månad före militärkuppen för att efterträdas av Augusto Pinochet.

Många av de soldater och befäl, som på morgonen den elfte september 1973 vägrade att stödja kuppmakarna, avrättades omedelbart. Andra avsattes från sina poster. Kuppen genomfördes snabbt och effektivt.

Den splittring inom krigsmakten som vänstern hade satt sitt hopp till i händelse av ett kufförsök ägde aldrig rum. De få som protesterade eliminerades omedelbart.

Maktlösa

Allende-regeringen och dess miljoner anhängare stod helt maktlösa. Presidentpalatset försvarades med kulsprutor och pistoler – mot flygvapnets bombningar. Enstaka krypskyttar besköt kuppmakarna från Santiagos hustak. Isolerade försök i några mindre städer och på landsbygden att försvara landets lagliga regering med vapen slogs skoningslöst ned. I de vidsträckt slumområdena i Santiagos utkanter – de s k *poblaciones* – byggdes barrikader av bildäck och plank mot militärens stridsvagnar. Industrierbetarna uppmanades att bege sig till sina fabriker och försvara arbetarklassens landvinningar; utan vapen var de därmed fångade i veritabla rättfällor.

Redan samma dag som kuppen ägde rum stod det klart för flertalet av den störtade regeringens anhängare att väpnat motstånd var lönlöst. Bristen på förberedelser för den högst troliga militärkuppen avslöjades på ett skrämmande sätt, då fackliga och politiska ledare ömsom sökte sin tillflykt till utländska ambassader, ömsom gick under jorden utan att alltid veta vart de kunde ta vägen och gömma sig.

En vecka efter kuppen var de flesta av vänsterns ledare antingen döda, fängslade eller i mer eller mindre säkert förvar

15 år av diktatur

► på någon utländsk ambassad. En minoritet hade gått under jorden och höll sig gömda inne i Chile.

Antalet fängslade uppgick till tiotusentals. De vanliga fängelserna, och de nyinrättade koncentrationslägren och tortyrkammarna, räckte inte till för alla fångar. Även idrottsarenor fylldes med politiska fångar.

Den första tidens repression var massiv och besinningslös. Det exakta antalet dödsoffer lär vi aldrig få veta, men ett par tusen människor uppskattas ha dödats bara under de första månaderna.

Mardröm

Kuppgeneralerna underskattade inte sina motståndare. Den chilenska arbetarrörelsen var fackligt och politiskt välorganiserad. Det politiska medvetandet i Chile var högt. Från kuppmaakarnas perspektiv var den våldsamma repressionen nödvändig. Om den »marxistiska cancer» – för att använda ett uttryck som både militären och kristdemokraternas ledare använde – skulle utrotas, räckte det inte med att fängsla en handfull ledare och tro att allt skulle ordna sig.

Framgången var nära nog total. I själva verket gick maktövertagandet lättare än vad kuppmaakarna själva hade föreställt sig. I flera år hade högeroppositionen hetsat om »marxistiska vapengömmor», om att »Allende och kommunisterna förbereder ett inbördeskrig» osv. När sedan militären väl utlöste kriget visade det sig att motståndarna var så gott som obehäpnade.

För Allende-regeringen, och för hela den chilenska arbetarrörelsen, blev nederlaget förkrossande. Inte bara i antal döda, torterade, fängslade och landsflyktiga, utan även politiskt-psykologiskt. En dröm om ett rättvisare samhälle hade förvandlats till en mardröm.

I efterhand står det klart att det inte bara var den chilenska demokratin som krossades den elfte september 1973, utan ett helt politiskt projekt. Den traditionella chilenska vänstern hade, under decennier av kamp, förenats i en tro på möjligheterna att lägga grunden till ett jämlikt och socialistiskt samhälle genom att först erövra den politiska makten i allmänna val och därefter genomföra omfattande strukturella reformer: jordreform, omfattande socialiseringar, statlig kontroll över utrikeshandeln, utbyggnad av hälso- och utbildningssystemet, mm. Projektet misslyckades, och militärkuppen kom endast som en blodig bekräftelse på detta.

Motståndningar

Sprickorna inom den chilenska vänstern var uppenbara redan före militär-

kuppen, och den koalition av sex, sedermera sju, partier som stödde Allende hade olika uppfattningar i rader av viktiga frågor. Men de höll ihop, något så när, förenade inte bara av ett gemensamt regeringsprogram, utan även av en likartad politisk tradition med likartade visioner.

Den tid av självrensning som följde på militärkuppen bland ledarna för Chiles vänster – inom landet och i exil – bidrog inte till att överbygga, utan snarare till att fördjupa, motsättningarna. Bakom fasaden av ett nästan enat motstånd växte kritiken och självkritiken. Vems var felet? Hade, vilket bl a kommunistpartiet hävdade, »ultravänstern», under ledning av den revolutionära vänsterrörelsen MIR, banat väg för kuppen genom att skrämja bort medelklassen och kristdemokraterna? Eller var det snarare, som bl a MIR och en stor del av Allendes socialistparti påstod, »reformisterna» inom regeringskoalitionen som bar huvudansvaret genom att ha spritt illusioner om möjligheten till en »parlamentarisk väg till socialismen» och som hade underlåtit att förbereda folk på den kommande militärkuppen?

Även i synen på motståndskampen var vänstern splittrad. Samtidigt som MIR och andra grupper öppet förespråkade »väpnad kamp» mot diktaturen strävade de dominerande krafterna inom vänstern efter skapandet av en bred »anti-fascistisk» front, inkluderande kristdemokraterna, mot diktaturen.

Konsolidering

Men vänsterns gemensamma politiska projekt var dött. Det omedelbara målet att störta diktaturen var alla överens om, men vad fanns i stället? Vilket var alternativet? Om detta rådde – och råder – ingen enighet. Det enda som i dag står helt klart är dock att ett gemensamt program av det slag som möjliggjorde Allendes valseger 1970 är mycket avlägset.

Samtidigt som alla demokratiska krafter i Chile begravde sina döda, slickade sina sår och diskuterade lärdomar från Allendetiden och taktik och strategi i motståndskampen, fortsatte militärregimen sin konsolidering av makten.

Det nyliberala laboratoriet

Länge var omvärldens uppmärksamhet kring Chile koncentrerad till de metoder med vilka de nya makthavarna slog ned allt motstånd mot regimen. Augusto Pinochet uppfattades som en traditionell latinamerikansk »gorilla», bara mycket brutalare än de flesta av sina kollegor. Först så småningom började bilden klarna: den chilenska militärjuntan var en regim av delvis ny typ, med långt större ambitioner än att bara klamra sig kvar vid

makten med hjälp av våld. Pinochets närmaste medarbetare och rådgivare var inte, visade det sig, den vanliga samling tre- och fyrstjärniga generaler med stenansikten som brukar tillsätta alla viktiga poster efter latinamerikanska militärkupper – snarare omgav han sig med USA-utbildade nationalekonomer i 30–40-årsåldern. Det är dessa senare, Chiles så kallade *Chicago boys* (efter det amerikanska universitet där många fått sin skolning, bl a av nobelpristagaren Milton Friedman), som är de verkliga arkitekterna bakom den politiska, ekonomiska och sociala omvandling av det chilenska samhället som inleddes den elfte september 1973.

För en förståelse av vad femton år av militärdiktatur och nyliberalism har inneburit är det nödvändigt att presentera filosofin bakom den samhällsomvandling som har ägt rum, och några av de viktiga konsekvenserna.

»Avpolitisering»

Den chilenska militärjuntan kallar sig »opolitisk». »Politik tillhör det förgångna», har Pinochet ständigt framhållit, även om maningarna om att »avpolitiser» Chile ofta låtit som besvärjelser.

Politik skulle ersättas av Ekonomi. Ekonomi upphöjdes till en »supervetenenskap», i stånd att ge korrekta svar på alla samhällseliga frågor. Kollektiva beslut skulle ersättas av marknadslösningar, politik och intresseorganisationer av lagen om utbud och efterfrågan.

Den chilenska militärjuntan har ibland kallats »fascistisk». Och visst har metoderna – mord och tortyr, etc – påmint om fascismens. Men ideologin har föga gemensamt med Hitlers, Mussolinis eller Francos fascism.

Den europeiska fascismen var välorganiserad. Den stöddes av politiska partier, statskontrollerade fackföreningar och en stark statsmakt. Den var nationalistisk, rasistisk och pompös. Den uppmuntrade marscherande ungdomar, fosterländska sånger, makabra riter och hyllningar till Ledaren.

Augusto Pinochet och de nyliberala ekonomer som omger honom tycker illa om organisationer. De avskyr folksamlingar, i varje fall om de är civila. De är fanatiska motståndare till statlig inblandning i ekonomin. De ogillar ideologier – även konservativa sådana. De avskyr all »inskränkt nationalism» och erbjuder fabulösa förmåner åt utländska investerare.

»Atomisering»

Juntans ideal är helt enkelt ett samhälle utan civila organisationer. Ett samhälle utan partier, intresseorganisationer och påtryckningsgrupper. Inspirerade av vissa inslag i nyliberal ekonomisk teori –

FOTO: Claudio Pérez

i första hand den så kallade public choice-skolan, med 1986 års nobelpristagare James Buchanan som mest kända namn – hävdar de att alla dylika företeelser utgör »monopolistiska» och störande inslag i ett samhälle. Helst skall det inte finnas någon organiserad kraft i samhället mellan makt-havarna och små, lokala föreningar på basplanet som till exempel idrottsföreningar och syklubbar.

Det regimen har syftat till är ingenting mindre än en total »atomisering», upp-splittring av hela det civila samhället. Visionen är ett samhälle där individ står mot individ och företag mot företag, utan inblandning från politiska partier och intresseorganisationer.

»Fascism»? Nej – nyliberalism.

Privatisering

Intimt förknippad med den nyliberala visionen av ett »atomiserat» samhälle, där lagen om utbud och efterfrågan får verka så fritt som möjligt, är en omfattande *privatisering* av den offentliga sektorn. Denna privatisering har i Chile gått längre än i kanske något annat land i världen.

Redan i slutet av 1973 inleddes en omfattande privatisering av näringslivet. Av de cirka 500 företag – industrier, gruvor, banker, försäkringsbolag m m – som kontrollerades av staten före militärkuppen, och som i många fall varit i statlig ägo i decennier, har idag alla så när som på ett tiotal sålts ut till privata intressen.

Och privatiseringen har inte bara gällt traditionella företag. Redan 1975 såldes

till exempel Santiagos allmänna kyrkogård på auktion till ett privat företag, och under senare år har utförsäljningarna vidgats till allt fler områden. Kontrollen över hamnar, vägar, telekommunikationer m m har gradvis överförts till privata företag, och helt nyligen beslöt man att privatisera det chilenska postverket. Kommunala tjänster som vatten och avlopp, sophämtning, barntillsyn m m har i mycket stor utsträckning överförts till privata vinstdrivande företag.

Även utbildning, sjukvård och andra sociala tjänster har delvis privatiserats. Hela socialförsäkringssystemet har överförts till privata företag, av vilka merparten i dag i sin tur är ägda av utländska företag.

Privatiserad utrikespolitik

Det förtjänar också att understrykas att Chiles utrikespolitik sedan 1973 har undergått en omfattande privatisering. Utländska privata företag och banker har ända sedan militärkuppen stött Pinochet, och militärregimen har i sin utrikespolitik konsekvent gått in för att försöka göra sig oberoende av andra länders *regeringar* liksom av FN och olika internationella organisationer för att i stället odla kontakterna med utländska ekonomiska intressen.

De första åren efter kuppen fick juntan ett massivt ekonomiskt och politiskt stöd från USA:s regering. Chiles betalningsbalanssituation var kritisk men under presidenterna Nixon och Ford lämnades

ett omfattande amerikanskt bistånd till Chile. Under Carters tid vid makten blev relationerna kyligare och med hänvisning till den bristande respekten för mänskliga rättigheter i Chile skars det amerikanska biståndet ned. Samtidigt hade dock juntan gjort sig ganska oberoende av denna typ av stöd och i stället för bistånd och krediter från välvilliga regeringar – vilka ju blev allt färre – odlades med framgång relationerna till utländska banker.

Chiles privatiserade utrikespolitik har varit framgångsrik. Den ekonomiska modellen, i kombination med politisk stabilitet, har gjort Chile till en gunstling inom den internationella finansvärlden. Trots en gigantisk utlandsskuld har Chile behållit goda förbindelser med banker och utländska företag liksom med Internationella Valutafonden (IMF).

Brutaliteten i Pinochets maktutövning har gjort Chile till ett av världens mest isolerade länder på det traditionella diplomatiska planet. Fördomarna har dugat tätt i FN, och otaliga protester och resolutioner riktade mot de politiska övergreppen har sänts från utländska regeringar, politiska, fackliga och kyrkliga organisationer, från olika internationella organisationer, enskilda, etc. Dessa protester har haft en viss effekt och räddat livet på många som hotats. Men de har ändå haft en marginell inverkan på regimen stabilitet; i och med privatiseringen av utrikespolitiken har juntan kunnat få det ▶

15 år av diktatur

► ekonomiska stöd den har behövt i kris-tider. Några fördömanden från FN eller president Carter eller president Reagan spelar mindre roll för regimens fortbestånd än de utländska bankernas och transnationella företagens agerande, och från detta håll har Pinochet alltid kunnat påräkna en massiv uppbackning.

Synen på fackföreningar och arbetslöshet

Av alla de civila organisationer som har trakasserats efter militärkuppen 1973 är det fackföreningarna som, vid sidan av de politiska partierna, har varit värst utsatta för attackerna. Den nya fackföreningslagstiftningen, *Plan laboral*, från 1981 kan illustrera synen på fackföreningsroll i ett nyliberalt samhälle.

Enligt *Plan laboral* skall det fackliga arbetet »avpolitiserars». Syftet är uttryckligen att skapa många små, konkurrerande fackföreningar på varje arbetsplats. Så-lunda uppmuntras konkurrens – det räcker t ex med att åtta anställda beslutar sig för att bilda en fackförening, så skall de få göra det och konkurrera med andra fackliga organisationer »på lika villkor». Ju fler fackföreningar på varje arbetsplats, desto bättre. Men – och här kommer ett viktigt men – det är förbjudet för fackföreningar på en viss arbetsplats att sluta sig samman med fackliga organisationer på andra arbetsplatser. En textilfabrik, t ex, kan ha många olika fackföreningar för de anställda – men ve de fackligt aktiva som försöker samarbeta med andra textilarbetare och bilda ett förbund eller en federation av textilarbetare! Det är förbjudet.

Försvagade men inte krossade

Helt har naturligtvis inte diktaturen lyckats krossa den traditionellt starka chilenska fackföreningsrörelsen. Olika centralorganisationer för facklig enhet har bildats trots regimens repressalier, och den fackliga rörelsen har under senare år ofta varit initiativtagare till protestaktioner av politisk, snarare än facklig karaktär. Flera strejker, med stor anslutning, har också ägt rum. Men den anti-fackliga lagstiftningen, och juntans systematiska strävanden att försvaga och splittra den fackliga rörelsen, måste ändå sägas ha haft stor effekt. I dag är bara cirka tio procent av Chiles yrkesverksamma befolkning fackligt ansluten, jämfört med över trettio procent före militärkuppen. Merparten av de fackligt organiserade i dag är medlemmar av små och svaga lokala föreningar.

De genomgripande förändringar som har ägt rum i Chiles näringsliv har också starkt bidragit till att försvaga den fackliga och politiska arbetarrörelsen. Som en följd av den ekonomiska politiken som har förts och de allvarliga ekonomiska kriser som har drabbat Chile sedan 1973,

har de grupper av välorganiserade arbetare och tjänstemän som burit upp den chilenska vänstern minskat i antal. Såväl den öppna som den dolda arbetslösheten har ökat kraftigt och sysselsättningsstrukturen har genomgått en dramatisk omvandling.

Chiles nya klasstruktur

Först jämför vi den totala sysselsättningen fördelad mellan de tre huvudsektorerna jordbruk, industri – inklusive gruvsdrift och byggnadsverksamhet – och tjänster åren 1969 och 1983 i tabell 1. (Året 1969 har valts eftersom det representerar det sista »normala» året – före Allende-regeringens makt tillträde 1970 och fall 1973).

Tabell 1. Sysselsättningsstruktur i Chile 1969 och 1983. Procentuell fördelning av arbetskraften mellan de olika huvudsektorerna

Sektor	År	
	1969	1983
Jordbruk (inkl fiske)	25,0 %	14,6 %
Industri (inkl gruvsdrift och byggnadsverksamhet)	28,1 %	17,2 %
Tjänster	46,9 %	68,2 %
Summa	100,0 %	100,0 %

Inom den egentliga industrin har sysselsättningen utvecklats på följande sätt:

Tabell 2. Industrisysselsättning i Chile 1969, 1972 och 1984. Antal sysselsatta inom tillverkningsindustrin samt index (1969=100).

	1969	1972	1984
Antal sysselsatta (1 000)	687,7	756,9	444,1
Index (1969=100)	100,0	110,1	64,6
Industrins andel av den totala sysselsättningen	24,6 %	26,2 %	14,0 %

Som vi ser har utvecklingen under militärdiktaturen inneburit en avindustrialisering av Chile. Även vad gäller industrins andel av BNP har det registrerats en kraftig nedgång: från 29,5 procent av BNP 1974 till omkring 19 procent tio år senare. De senaste tre-fyra årens ekonomiska återhämtning, efter den mycket djupa krisen 1982-84, har medfört en återhämtning även för industrins del, men fortfarande är industriproduktionen lägre än den var år 1972.

Till detta skall läggas den omfattande arbetslösheten, som i Chile omfattar – om man, vilket vanligen görs, inkluderar de som är sysselsatta i regeringens olika nödhjälpsarbeten – en miljon människor, eller cirka en tredjedel av den yrkesverksamma befolkningen.

Chile har, under Augusto Pinochet och »los Chicago Boys», förvandlats till ett samhälle där tjänster svarar för över två tredjedelar av den totala sysselsättningen. I detta avseende påminner Chiles sysselsättningsstruktur om den som vi har i utvecklade industriländer men med en viktig skillnad: tjänstesektorn i Chile domineras inte, som i våra länder, av lärare, byråkrater, dagsifröknar, socialassistenter, datakonsulter och sjuksköterskor med, i regel meningsfulla arbeten och en hög grad av anställningstrygghet. De som i Chile registreras som sysselsatta inom tjänstesektorn inkluderar allt från biskopar, bankdirektörer och generaler till skoputsare och ambulering grönshandlare – den överväldigande majoriteten är dock inte välbetalda makthavare utan småhandlare, gatuförsäljare, »fixare», hembiträden mm.

Många av dessa människor utför nyttiga arbeten, givetvis, men de flesta skulle tjäna på att vara industriarbetare, gruvarbetare eller bönder i stället. Deras inkomster är dåliga och anställningstryggheten obefintlig.

Nya krav

Den förändrade klasstruktur som ovanstående siffror pekar på har ställt den demokratiska oppositionen i Chile inför nya frågeställningar och krav. Det »klassiska proletariet» av välorganiserade industriarbetare, byggnadsarbetare och, i Chile, gruvarbetare, har blivit kraftigt decimerat. Så finns det t ex i Chile i dag färre än 200 000 arbetare kvar i den traditionella storindustrin – detta motsvarar mindre än sex procent av arbetskraften, eller knappt två procent av hela befolkningen. Inom de stora koppar-

Koppargruvearbetarna har av tradition varit en fackligt stark och medveten grupp. Den förändrade sysselsättningsstrukturen har inneburit en hård decimering av yrkesgruppen Foto: Karl Erik Jagare

gruvorna, som svarar för nära hälften av Chiles totala exportintäkter, finns det knappt 17 000 arbetare i dag, vilket är mindre än en tiondel av antalet privata hembiträden bara i Santiago.

De traditionellt tunga grupperna av välorganiserade tjänstemän har också reducerats kraftigt; kvar finns en sysselsättningsstruktur som domineras av »småföretagare» inom den urbana tjänstesektorn. Dessa småföretagare, som gör vad de kan för att »satsa på sig själva», är i regel oorganiserade och svårare att mobilisera med gängse fackliga och politiska metoder än de stora löntagarkollektiv som historiskt har burit upp den chilenska arbetarrörelsen.

Generationsklyfta

Oppositionen mot militärdiktaturen har, i stort, misslyckats med att anpassa kampformerna till det nya samhälle som har vuxit fram. Speciellt ungdomen, som har vuxit upp i militärjuntans och Chicago-ekonomernas samhälle – där atomisering, fragmentering, privatisering och individualism har gjort att gamla begrepp förlorat mycket av sin innebörd – står ofta främmande inför den traditionella vänsterns paroller och kampformer.

De politiska och fackliga organisationerna i Chile står inför en allvarlig utmaning. Under snart femton år har de

befunnit sig på defensiven, hotade inte bara av diktaturens repression utan också av det samhälle som har vuxit fram. Deras förmåga att mobilisera de »nya» grupperna inom den urbana tjänstesektorn – som inte är nya, men väl mycket större än tidigare – kring demokratiska och sociala krav, kommer att vara avgörande för möjligheterna att åstadkomma både en varaktig demokratisering och en ekonomisk och social utveckling.

Ekonomisk utveckling sedan 1973

Man skulle kunna beskriva den ekonomiska utvecklingen i Chile under militärdiktaturen på många olika sätt: dramatiska skildring av hundratusentals arbetare och tjänstemän som förlorat sina jobb, undernärda skolbarn som svimmar under lektionerna till följd av brist på mat, reportage om de industriella kyrkogårdar som vittnar om krisens härjningar, den omfattande barnprostitutionen, den sociala misären, alkoholismen, kriminalitet.

Chiles *poblaciones*, de gigantiska slumområdena utanför alla större städer, har vuxit dramatiskt. Bara Santiagos *poblaciones* har i dag över två miljoner invånare, i bostäder som inte är människovärdiga. I dessa kåkförstäder är det i dag ovanligt att se en vuxen kvinna med helt friska tänder, ovanligt att se en människa med nya fräscha kläder.

Stora delar av den medelklass, som stödde högeroppositionens kampanjer mot

Allende-regeringen har sett sin ekonomiska situation försämrats (och deras främsta språkrör, det kristdemokratiska partiet, blev på motsvarande sätt illa belönat politiskt för sitt stöd åt kupp-makarna). Många har proletariserats – eller till och med »strasproletariserats».

Men det finns en annan sida av verkligheten också. Man ser fler Cadillacs på gatorna i Santiagos överklassområden än man ser i Stockholm. Den minoritet av befolkningen som har tjänat på juntans ekonomiska modell, eller som var förmoden redan innan, lever i många fall i en lyx som är nästan ofattbar. Överklassens arrogans likaså; det är i dag ingen tvekan om vilka som är landets herrar, och vilka som är landets tjänare.

Datorer och visakort

Delar av Chile har genomgått en omfattande modernisering, i varje fall på ytan. Datoriseringen av banker och större företag har t ex gått extremt snabbt. Reklamen är öron- och ögonbedövande. Modern informationsteknologi har penetrerat Chile i långt högre utsträckning än grannländerna. Minsta lilla konsultföretag med självaktning har datorer med modem, telefax och Reuterskärmar. Tobakshandlaren i gathörnet tar gärna American Express, Visa och Master Card.

Landsbygden har också ändrat utseende. Exporten av färsk frukt har vuxit ▶

15 år av diktatur

► lavinartat, bl a till följd av de amerikanska konsumenternas växande ovilja att köpa frukt från Sydafrika, som är Chiles viktigaste konkurrentland under norra halvklotets vinter och vår. Där förut några kor gick slött och betade växer det i dag äpplen, kiwifruktar och vindruvor i snöräta led. Det tidigare, smått feudala systemet med fast anställda lantarbetare har ersatts av enorma skaror kringflyttande fruktpluckare, som rör sig från norr till söder i jakt på tillfälliga jobb under skördesäsongen. På dessa moderna, kommersiella exportjordbruk, som helt baseras på billig och rörlig arbetskraft, har fackliga aktivister inte mycket att hämta; de som försöker organisera sig facklig stannar inte ens arbetsdagen ut.

Om vi tittar på den ekonomiska utvecklingen i mer traditionella termer får vi följande bild av tillväxten, inflationen, exporten, arbetslösheten och utlandsskulden åren 1973–87:

Som framgår av dessa siffror har Chile sedan militärkuppen upplevt ganska klart avgränsade faser: krisen 1973–75, återhämtningsperioden 1976–81, krisen 1982–83 och en ny återhämtningsperiod 1984–87.

Konjunkturkänslig

Det faller utanför ramen för den här översikten att närmare analysera orsakerna till denna utveckling. En slutsats som kan dras är dock att den »chilenska modellen» visat sig vara mycket konjunkturkänslig, bl a därför att frisläppandet av de »fria marknadskrafterna» inom snart sagt alla samhällsområden försvagat de

automatiska stabilisatorer som en stor, och förhållandevis konjunkturokänslig, offentlig sektor utgör. En lågkonjunktur i det nyliberala Chile utlöser inte endast rader av konkurser inom industrin, handeln, byggnadssektorn, etc – den medför också permitteringar och konkurser inom branscher som barntillsyn, utbildning, sjukvård, sophämtning m m. Den omfattande privatiseringen i Chile sedan 1973 har inte bara förstärkt de ekonomiska och sociala orättvisorna i samhället – den har också accentuerat konjunkturkänsligheten och sårbarheten inom ekonomin i dess helhet.

Ett annat problem är den höga arbetslösheten. Även under de förhållandevis »goda» åren 1977–81 och 1985–87 har arbetslösheten legat mångdubbelt högre än under tiden före militärkuppen.

Enorm utlandsskuld

Ett av de allvarligaste ekonomiska problemen i dag, och under lång tid framöver, är den enorma utlandsskuld som Chile har dragit på sig under juntans femton år vid makten. Skulden har ökat från ett par miljarder dollar 1973 till dagens nära tjugo miljarder, vilket gör Chile till ett av världens mest skuldsatta länder per inwånare. Till skillnad från många andra länder i Tredje världen är Chiles skuld huvudsakligen kommersiell, d v s den består till allra största delen av lån från privata banker till hög, marknadsmässig ränta.

Det förtjänar också att understrykas att Chile, trots den omfattande utländska upplåningen, inte förmått höja investeringskvoten, som under hela juntans tid

vid makten legat väsentligt lägre än under 60-talet och det tidiga 70-talet. Först på den allra senaste tiden tycks de produktiva investeringarna i landet ha återhämtat sig något.

Chiles kris är inte unik. En djup ekonomisk kris präglar nästan hela Latinamerika – ja, större delen av »Tredje världen». Rader av länder dignar, liksom Chile, under bördan av en utlandsskuld som inte kan betalas och som kastar sin slagskugga över den ekonomiska och sociala utvecklingen under återstoden av detta sekel. I få länder är dock den ekonomiska krisen förenad med en så hänsynslös fördelningspolitik som i Chile under Augusto Pinochet; inkomst- och förmögenhetsskillnaderna har vuxit dramatiskt under juntans tid vid makten, och räkningen för det nyliberala misslyckandet betalas av de fattiga.

Motståndets svårigheter

Den ekonomiska och sociala utvecklingen – eller, snarare, bristen på sådan utveckling – har paradoxalt nog underlättat juntans maktutövning i flera avseenden. I en demokrati hade de ansvariga röstats bort – i en diktatur som Chile har detta inte varit möjligt och det faktum att juntan misslyckats med den ekonomiska politiken har inte kunnat omvandlas i politiska framgångar för oppositionen. Tvärtom har flertalet av de kampformer som stått till buds – strejker, demonstrationer, m m – snarare förlorat i slagkraft till följd av den ekonomiska krisen. Den kroniskt höga arbetslösheten har t ex allvarligt försvagat den redan försvagade fackliga rörelsen; människor har varit rädda om sina arbeten, och strejker är heller inte speciellt verkningsfulla i situationer då företagen ändå skär ned på produktionen och avskedar folk.

Den fackliga rörelsen har dock förmått bevara en prestige som de politiska partierna, med sina inbördes stridigheter, haft svårare att försvara. Det är ingen tillfällighet att det varit fackliga, snarare än politiska, ledare som tagit initiativ till aktioner som förmått skaka regimen, framför allt i samband med de s k nationella protestdagarna 1983 som nämndes tidigare.

Den politiska händelseutvecklingen 1983 kan dock tjäna som ett exempel på motståndets svagheter – och på diktaturens skicklighet.

Protestdagarna 1983 – ett exempel

Då protesterna startade, i mars 1983, var det på uppmaning från de fackliga ledarna. En gång i månaden skulle, var budskapet, Chile paralyseras av passivt motstånd och civil ohörsamhet. Till de flestas stora förvåning blev protestdagarna

Tabell 3. Ekonomisk utveckling i Chile 1973-87. Några makroekonomiska variabler

År	BNP-förändring	Inflation	Export (milj USD)	Utl.skuld (milj USD)	Arbetslöshet
1973	-3,6 %	508 %	1 309	2 300	4,8 %
1974	4,0 %	375 %	2 151	4 000	9,2 %
1975	-12,9 %	340 %	1 590	4 854	17,0 %
1976	3,5 %	174 %	2 116	4 720	20,3 %
1977	9,9 %	63 %	2 185	5 201	18,7 %
1978	8,2 %	30 %	2 460	6 664	17,8 %
1979	8,3 %	39 %	3 835	8 484	16,7 %
1980	6,5 %	31 %	4 706	11 084	14,1 %
1981	5,3 %	10 %	3 960	15 542	12,2 %
1982	-14,3 %	21 %	3 645	17 153	27,0 %
1983	-1,3 %	23 %	3 800	17 431	31,0 %
1984	6,3 %	23 %	3 547	18 877	22,2 %
1985	2,0 %	26 %	3 823	19 318	18,8 %
1986	5,7 %	17 %	4 222	19 342	16,3 %
1987	5,5 %	22 %	4 584	ca 19 000	ca 13,0 %

i mars, april och maj överväldigande framgångar för oppositionen. Kampformerna var fredliga: folk stannade hemma från jobbet, vägrade använda bussar och andra offentliga transportmedel, bojkottade de affärer som hade öppet trots maningarna till affärsidkarna om att hålla butikerna stängda, etc. Och protesterna växte varje gång i styrka – i juni och juli paralyserades större delen av Chile under en dag.

Till protestdagarna hörde också ett öronbedövande oväsen i bostadsområdena. Under Allende-tiden blev medelklasskvinnornas »kastullkonserter» en symbol för oppositionen mot Allende – 1983 förvandlades kastuller och kastulllock till instrument i motståndet mot Pinochet.

Militären till anfall

Diktaturens blodiga svar på protestdagarna kom i juli, då militären fick order om att gå till anfall mot de bostadsområden där protesterna varit kraftigast, och där »upprorsledarna» påstods gömma sig. På ett sätt som förde tankarna till september 1973 ockuperade 18 000

soldater Santiago, och gick till anfall med kulsprutor mot försvarslösa människor i deras bostäder. Under en enda dag i juli dödades över 100 människor, och många fler skadades. Många barn, som låg och sov i sina sängar, dödades eller sårades då militären sköt skarpt rakt in i Santiagos *poblaciones*, där husen av papp och korrugerad plåt ingalunda är gjorda för att stå emot kulspruteeld.

Förhandlingar

Samtidigt som Pinochet därmed visade att han var beredd att besvara den växande protesterörelsen med så mycket våld som krävdes inbjöd diktatorn, i augusti, till förhandlingar om en »övergång till demokrati». Effekten blev precis den avsedda: en del av oppositionen, under ledning av kristdemokraterna, tackade ja till förhandlingar, och började t o m att diskutera ministerposterna i den kommande, demokratiska regeringen. Väns-tern inom oppositionen – som inte var inbjuden till förhandlingarna med Pinochet – valde dock att mana till fortsatta protestdagar. Protestdagen i september,

på årsdagen av militärkuppen, illustrerade därmed för hela världen den chilenska oppositionens splittring: samtidigt som hundratusentals människor i Santiago fortsatte protesterna, trots militärens massiva repression, valde de politiska ledarna för kristdemokraterna och några mindre partier att avråda alla från fortsatta protestdagar så länge förhandlingarna med regimen pågick.

Oppositionen delad

Förhandlingarna bröt samman i oktober. De lämnade efter sig en opposition som var delad i ungefär två lika stora delar – även organisatoriskt innebar denna period en de facto uppdelning av oppositionen i den s k Demokratiska Alliansen, under ledning av kristdemokraterna, och den s k Folkliga Demokratiska Rörelsen, där Kommunistpartiet var den starkaste kraften. De havererade förhandlingarna efterlämnade också en beläten diktator, och en utbredd frustration bland alla de människor som varit beredda att fortsätta kampen. Såren från detta avgörande skede i den folkliga motståndskampen är djupa, och svårläkta, och för-

I bostadskvarteren var ofta ungdomarna de mest aktiva under protestdagarna.

15 år av diktatur

► klarar delvis de svårigheter som funnits då det gällt att ta ställning till Pinochets folkomröstningsförslag i år.

En, förhoppningsvis bestående, framgång uppnåddes dock 1983: vissa restriktioner mot politisk aktivitet upphävdes, och ett antal politiska fångar frigavs. Många av de landsförvisade chilensare som funnits på regimens »svarta lista» gavs också tillstånd att återvända hem, om de så önskade. Men samtidigt som protesterna tvingade fram dessa eftergifter gav Pinochet klart besked om att han var fullt beredd att låta militären mörda och fängsla närhelst regimens fortbestånd var i fara.

Gamla värden urholkas

Den känsla av pessimism och hopplöshet, som den ekonomiska misären har givit upphov till bland stora grupper chilensare, har också påverkat motståndsarbetet negativt. I förening med den nyliberala modellen, med dess atomisering av stora löntagargrupper och ideologiska budskap — »Bra karl reder sig själv», etc — har marginaliseringen och utslagningen medfört en urholkning av traditionella värden inom den chilenska arbetarrörelsen, såsom solidaritet och känsla för kollektivet.

Chilensare som efter många år i exil får återvända till sitt hemland drabbas ofta av ett slags kulturchock; det gamla Chile finns inte längre: individualismen upplevs som förfärande stark, ungdomen intresserar sig inte längre för politik, oppositionens partier och partiledare möts med likgiltighet, etc. Fåniga TV-shower, frågetävlingar och lotterier enga-

gerar miljoner fattiga, som misstror kollektiv kamp för gemensamma intressen och i stället sätter sin lit till drömmar om individuell framgång, t ex genom en stor lotterivinst.

Denna avpolitisering av Chile är dock delvis skenbar. Under ytan sjuder Chile av liv, men arenorna är andra än på 60-talet och det tidiga 70-talet. I stället för stora partier och fackliga organisationer, som förde ut sina budskap på demonstrationer och massmöten inför hundratusentals jublande anhängare, har vi i dag en ofantlig mängd små, lokala organisationer som vuxit fram mer eller mindre spontant. Det kan handla om föräldraföreningar, organisationer för försvar av mänskliga rättigheter — ofta stödda av den katolska kyrkan eller av enskilda präster —, kulturgrupper, ungdomar som spelar rockmusik, bostadskooperativ, m m. Gemensamt för dem alla är att de på ett eller annat sätt står i opposition till regimen; många av dem kan, i själva verket, ses som direkta svar på den ekonomiska, politiska, sociala och kulturella situation som många år av diktatur har givit upphov till. Men de arbetar med andra metoder än de traditionella politiska partierna.

Myller av partier

Folk är trötta på diktaturen, på repressionen och misären. Men de är också trötta på oppositionens impotens och oförmåga till enhet. En översikt av de politiska partierna i Chile, se Chilebulletinen nr 2/88, kan illustrera det myller av bokstavsförkortningar och splittringar som möter den chilensare

som skall ta ställning till de olika politiska partier som finns.

Idealet för militärjuntans nyliberala teoretiker var ett samhälle utan partier, påtryckningsgrupper och civila organisationer. Femton år av diktatur har inte förmått åstadkomma detta. Men resultatet har dock blivit något som, från diktaturens synpunkt, måste framstå som det näst bästa alternativet: ett samhälle med ett myller av partier och organisationer som är små, utan inbördes samordning och därför förhållandevis ofarliga.

Hoppfullt

Den egendomliga »valrörelse» som pågår i år är ett avgörande test på oppositionens vilja och förmåga till enhet och styrka. Trots förbudet mot »marxistiska» partier att verka, och trots ett fortsatt politiskt förtryck, har oppositionen aldrig under de år som gått sedan militärkuppen haft större möjligheter än nu att verka öppet och föra ut sitt budskap. Oppositionen är i dag mindre splittrad än på mycket länge. Möjligheterna att överta det politiska initiativet har aldrig varit bättre än nu. En massiv majoritet av befolkningen är, enligt de mer eller mindre tillförlitliga opinionsundersökningar som har gjorts i Chile, motståndare till ett förlängt maktinnehav för Augusto Pinochet. Diktatorns dagar borde vara räknade. Men ...

STEFAN DE VYLDER

Publicerad med Utrikespolitiska Institutets tillstånd. En längre version av artikeln finns publicerad i institutets serie »Världspolitikens dagsfrågor».

Texten på väggen lyder i översättning:

Vi ska segra.

Vi, det enkla folket, ska segra.

Även om du inte tror det kommer vi att segra.

Foto: Göran Sallnäs

Här lever solidariteten!

Solen skiner och sommarblåsten sliter smattrande i banderoller och duktyg. Det är lördag förmiddag på Stora Torget i Varberg. Kommersen är i full gång. Torgstånden har laddat upp med sensommarens överflöd av blommor, bär och grönsaker, det säljs smycken, kläder och hemslöjd.

Och mitt i folkvimlet hittar vi Varbergs Chilekommittés lottstånd med insamlingsbössa och bulletiner på plats.

Idag är det Ulla och Bert, Eva, Lennart och David som sköter ruljangsen.

FOTO: Bert Petterson

För Varbergs livaktiga Chilekommitté existerar knappast någon riktig sommarstiltje. Här är solidaritetsarbetet en hjärteangelägenhet. Det kan tyckas att detta internationella engagemang går stick i stäv mot tidens trender. Efter 15 år är det ju många chileaktivister som tröttnat eller vill ägna tid och krafter åt andra frågor. Men samtidigt finns en kärna av outtröttligt engagemang, grupper av människor som helt enkelt inte ger upp Chile.

Varbergs Chilekommitté speglar engagemanget i Chilekommittén som helhet när det är som bäst, men är i det närmaste unika när det gäller stabilitet. Detta har bl a gjort Varberg till landets Chilebulletintätaste stad.

Båstad - tändande gnistan

– Det hela började för vår del 1975, berättar Bert. Tennismatchen mellan Sverige och Chile i Båstad blev den tändande gnistan. Demonstrationen i Båstad samlade över 8000 personer från hela landet och blev en fantastisk manifestation. Vi var tre från Varberg som reste dit och det var en enastående upplevelse. I samband med ett Spanienmöte strax efter frågade vi om det var någon som ville vara med och bilda en Chilekommitté. Tolv personer anmälde sig!

På senhösten 1976 kom ett 40-tal chilenska flyktingar till Varberg. Ulla berättar om vilket sällsamt möte med Sverige det måste ha varit för en nyanländ grupp chilensare som en mörk höstkväll i strilande regn hamnade i Brunnsparken bland facklor och talkörer och i en skog av plakat där det stod: »Nej till Friedman!» Milton Friedman hade just fått Nobels ekonomipris. Många som kom visste nätt och jämnt i vilket land de hamnat, ännu mindre något om oss svenskar och vår exotiska kultur.

Den nybildade kommittén gav sig oförväget ut till flyktingförläggningen för att få kontakt. Ingen kunde någon spanska.

– Så blåögda vi var! suckar Ulla. Men kontakt fick vi!

Nu finns åtskilliga latinamerikaner med i kommittén, flera ända sedan den legendariska kvällen i Brunnsparken. De ger naturligtvis ett stort stöd och förmedlar mycket av värde för arbetet. ▶

Konsumbojkott

Efter flera års motionerande på Konsumstämman lyckades man för 3 år sedan få igenom att Varbergs Konsum bojkottar chilenska varor. En stor framgång!

Listan över aktiviteter är imponerande. Ärligen gör man en »fiesta», välbesökt och med kräset och ambitiöst valda kulturinslag. Appellmöten, insamlingsaktioner, artiklar i pressen ... Man jobbar aktivt i kampanjen »Nicaragua måste överleva».

– Organisera har vi blivit bra på, säger Ulla med glimten i ögat.

– Men, säger hon och blir allvarlig igen. Framställ nu inte vårt arbete som så där väldigt tjugigt. Visst är det tungt och slitigt och segt ibland. Och själva tycker vi att det finns brister. Vi har t ex inte lyckats få några fackliga kontakter. Men vi gör så gott vi kan och – framför allt – vi hjälps åt för att hålla det hela vid liv.

Fadderfamiljer

Gruppen har adopterat 13 politiska fångar i Chile. Till några har man skaffat fadderfamiljer bland varbergsborna och tanken är att upprätthålla direktkontakt med fången och hans anhöriga. Nu söker man fler fadderfamiljer.

– Det är så oerhört viktigt för en fånge och hans anhöriga att känna att man inte är bortglömd, säger Lennart. Att det finns människor ute i världen som vet att man är fångslad och på olika sätt bearbetar opinion och myndigheter. Många sitter fångslade långt från hemort och familj och de anhörigas besök är kostsamma men livsnödvändiga för fångarna.

Med stöd från ABF har man gjort en utställning om de politiska fångarna och den går just nu runt i kommunen.

Höjdpunkt

En länge närd dröm förverkligades i december förra året – en solidaritetskonserter med Mikael Wiehe och Björn Afzelius. Det blev en enorm succé. En sprängfylld konsertsal – nästan 900 personer – gav ett entusiastiskt bifall och kvällen blev solidaritetsårets verkliga höjdpunkt. Den kvällen gav 58.180 kr till de politiska fångarna i Chile.

Fint gensvar

Varbergsborna ger arbetet ett fint gensvar. En omständighet som kanske åtminstone den första dynamiska tiden, spelat in är att Svante Grände, »Öjntant Julio», som gav sitt liv i motståndskampen mot Pinochet efter kuppen, kom från Varberg. Chile tycks stå nära många hjärta i Varberg.

– Arbetet ger oss så mycket, säger Ulla och Bert. Det har blivit en del av vårt liv. Inte minst den sociala gemenskapen och samvaron är värdefull.

Så skulle många liv kunna vara. Solidaritetsarbete är en fantastisk sak.

ULRIKA JOHANSSON

Under Allendetiden för Chiles studenter ut på volontärarbete under ferierna för att hjälpa till att utveckla det nya Chile.

Traditionen fortsätter nu med andra förtecken, som ett solidaritetsarbete där ungdomar från många länder deltar.

Till årets volontärarbete reste Carina Carlström, 20-årig folkhögskolestuderande. Totalt deltog ett 50-tal utländska studenter. De kom från Sverige, Norge, Danmark, Väst- och Östtyskland, England, Argentina och Uruguay.

– Volontärarbete 1988, kom med du också!

Veckorna innan gymnasie- och universitetsstudenterna slutar terminen för ett två månader långt sommarlov är aktiviteten hög. Överallt finns affischer som uppmanar till deltagande i 1988 års volontärarbete i Arauco, kolgruvdistriktet, och bland mapucheindianerna i södra Chile.

På Santiagos alla stadsbussar, »micros», sliter medlemmar ur elevfacket FESES och CONFECH för att samla in de pengar som behövs för att genomföra volontärarbetet. Tillsammans med mängder av glass- och diverseförsäljare kliver de upp och ner på de många bussarna i centrum. Efter att ha fått tillstånd av föraren att åka en bit gratis börjar de prata med folk i bussen om volontärarbetet, vad det går ut på och vem som ordnar det. Viljan att ge ett bidrag saknas inte, men de flesta har inte råd att ge bort mer än några få pesos.

Efter några veckors penninginsamlande köps basmat som ris, mjöl, socker, te och bönor för pengarna. Detta ska bli den mat som studenterna huvudsakligen lever av under det två veckor långa volontärarbetet. Under tiden insamlingarna pågår anmäler sig alltfler studenter. Vid tiden för avresan från Santiago fyller gymnasiestudenterna från elevfacket FESES sex bussar. Från de universitetsstuderandes fack CONFECH finns nära 1000 studenter med.

Ogillas av regimen

Avresan från huvudstaden blir kaotisk. Alla studenter samlas vid huvudstationen i god tid före avresan. Tåget söderut fylls nästan helt av kampvilliga studenter. Att anmäla sig till volontärarbetet är detsamma som att öppet säga att man är mot Pinochetdiktaturen och arbetet ogillas starkt av regeringen. Spänningen finns i luften under väntetiden på stationen. Ska regimen lyckas stoppa studenterna i sista stund? Ska polisen attackera med tårgas och skingra ungdomarna?

Avresan försenas kraftigt men ingenting annat händer och studenterna kommer iväg. I tåget är stämningen hög, man är fast beslutet att föra 1988 års

volontärarbeten till en triumf för hela oppositionen. Alla oppositionspartier är medlemmar i FESES och CONFECH och alla ställer på lika villkor upp på volontärarbetet. Att genomföra dessa frivilligarbeten är en tradition sedan tiden före Allenderegeringen med några års uppehåll direkt efter militärkuppen. Förra året sköt polisen mot tåget med volontärarbetare varför fönstren mycket noga hålls stängda i år.

Upp på busstaken

Avresan med gymnasiestudenterna sker per buss. Allt går bra tills man kommer fram till den sista poliskontrollen före Arauco, som är målet för resan. Här vägrar polisen släppa igenom studenterna, som tvingas vänta och förhandla en hel dag innan polisen till slut går med på att släppa igenom dem. I hemlighet har dock busschaufförerna instruerats av polisen att vända tillbaka till Santiago. När studenterna märker att bussarna vänder istället för att fortsätta blir det uppror. De klättrar ut genom fönstren och upp på taken på de sex bussarna för att förmå chaufförerna att vända igen.

Till slut skickas studenterna tillbaka två mil till närmaste stad där de får tillbringa natten i fackföreningslokalen. På morgonen åker representanter för FESES och CONFECH tillsammans med en utländsk volontärarbetare och en tolk till polisspärren för att förhandla. Under natten har polisen blivit fullständigt nerringad av oroliga föräldrar liksom av olika sociala organisationer och politiska partier. Massmedia har också slagit upp saken stort och till slut blir polisen tvungen att ge med sig. Officiellt får det inte se ut som volontärarbete, bara semesterfirande studenter på väg till sommarlov. Därför får studenterna fortsätta resan med vanliga reguljära bussar och inte med de specialhyrda.

Tvångsuppdelad jord

FESES-studenterna delar upp sig i grupper på 20-25 stycken som var och en åker till sitt överenskomna område där mapucheindianerna bor. Ända fram går

Chiles studenter på volontärarbete

FOTO: Carina Carlström

inte bussarna så efter en dagsmarsch till fots kommer studenterna fram till en mapuchefamilj som låter dem campa på deras mark. Familjen är en av de få kvarvarande mapuches som fortfarande äger tillräckligt med jord för att klara sig bra. Förut ägde indianerna jorden tillsammans och hjälptes åt att bruka den men nu har regeringen tvångsuppdelat marken. Varje familj får den lilla bit jord att leva på som de kan uppvisa papper på. En mapuchekvinna berättar vad regeringens jorduppdelningspolitik inneburit för dem.

– Förut var vi alla bröder och delade på allt. Nu bråkar vi bara med varandra om vem som äger vad och ingen får in sin skörd i tid.

De flesta mapuchefamiljer är mycket fattiga. Basfödan är potatis som man odlar själv liksom bröd från egen säd. Sällan serveras kött eller fisk. Husen har oftast bara ett rum med jordgolv där grytan kokar över öppen eld. Inget hål finns i taket för röken varför luften blir mycket dålig. Läskunnigheten bland mapucheindianerna är den lägsta bland Chiles befolkning eftersom byarna ofta ligger isolerade.

De flesta invånarna lever med hungern som ständig följeslagare trots att man arbetar hela sitt korta liv i de för Chile så lönsamma kolgruvorna. Barn och vuxna är ofta sjuka. En plågsam men lättbotad hudsjukdom drabbar främst barnen, vilkas föräldrar sällan har råd att köpa medicin. Vid stadens vårdcentral

finns bara aspirin att få för den medellöse.

Studenterna arbetar här på ett liknande sätt som bland mapucheindianerna.

Tälten vaktas

Själva lägret organiseras på ett häpnadsväckande sätt av de 16-17-åriga gymnasiestudenterna. Man sover i tält som bevakas dygnet runt både mot den hemliga säkerhetspolisen CNI och mot de högerextremistiska grupper som opererar i området. Dessa cirkulerar runt tältlägret och hotar hela tiden studenternas säkerhet. Ingen tillåts lämna lägret ensam och kontrollen är hela tiden noggrann så att ingen ska råka »försvinna». De högerextremistiska grupperna – bland dem ACHA – har ett indirekt stöd av regeringen och opererar med dess goda minne.

Misär i kolgruvedistriktet

Universitetsstudenterna från CONFECH arbetar i kolgruveområdet som inte ligger långt från mapucheindianernas område. I kolgruvestäderna Lota, Coronel och Curanilahue råder en obeskrivbar misär. Man går runt och knackar dörr i slumområdena där de stora gruvarbetarfamiljerna bor. Man frågar efter problem som familjen har – ofta rör det sig om sjukdomar hos barnen eller mödravårdsfrågor – och familjerna inbjuds till möte i fackföreningslokalen. Man tar upp hälso- och sjukvårdsfrågor, juridiska frågor och man pratar om fackföreningen och andra former

av organisering. Musik och teater är andra viktiga inslag i volontärarbetet för både barn och vuxna.

Organisering viktig

Studenternas volontärarbete består i att gå runt till de olika familjerna och hjälpa till med det arbete som finns på gården. Ofta gräver man en latrin, hjälper till med skördearbetet eller djurskötsel. Efter en stund uppstår förtroende och vänskap och studenterna delar med sig av den kunskap de har i bl a hälsovård och näringslära. En av de viktigaste uppgifterna är att prata om vikten av organisering för att förbättra levnadsförhållandena. ADMAPU är en organisation som arbetar för att ta tillvara mapucheindianernas intressen på det kulturella, sociala och politiska området. Kunskapen om organisationen är dock ibland bristfälligt.

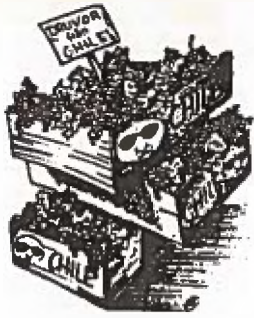
Innan studenterna den här sommaren lämnar sitt läger i en av stadens fackföreningslokaler har flera nya föreningar bildats. Anslutningen till fackföreningen har ökat och för första gången väljs en representant för oppositionen som ordförande.

Ett glas juice

Sista dagen på volontärarbetet ordnas en protestmarsch där studenter och stadsbor tillsammans protesterar mot arbetsförhållandena i gruvorna och familjernas levnadsvillkor. Marschen stoppas av polisen som dock inte är lika brutal som i Santiago och därför låter demonstrationståget under tystnad passera förbi avspärningarna. På kvällen kopplas elektriciteten bort i fackföreningslokalen som blir kolmörk. Men trots det dansar man och spelar folkmusik till långt in på småtimmarna. Ett tiotal poliser bevakar hela natten fackföreningslokalen. Efter ett tag erbjuds de varsitt glas juice av några unga kvinnliga volontärarbetare, något som de dock bestämmer avböjer.

Detta var en symbolisk gest för att visa att det inte är de vanliga människorna som står för våldshandlingarna i Chile.

CARINA CARLSTRÖM

CHILEHANDELN SLÅR REKORD

Sveriges handel med Chile blomstrar.

Under 1987 importerades mer chilenska varor till Sverige än något annat år sedan militärkuppen för femton år sedan.

Men en allt större andel av importen består av frukt, vilket ökar chilehandelns känslighet för konsumentbojkotter.

Under 1987 importerades mer chilenska varor till Sverige än något annat år sedan militärkuppen för 15 år sedan.

Under 1987 importerade Sverige chilenska varor för 584 miljoner kronor. En ökning med hela 23 procent, eller 110 miljoner, jämfört med året innan.

Då har handelssiffrorna för 1986, liksom för alla andra år i diagrammen härintill, räknats om till 1987 års penningvärde för att kunna jämföras med varandra på ett rättvisande sätt.

Chileimporten på topp

Chileimporten i fjol var den högsta någonsin sedan generalerna kom till makten vid militärkuppen 1973. Drygt 5 procent högre än det näst bästa året 1974.

Däremot var chileimporten 1971, alltså under den socialistiske president Allendes tid, hela 661 miljoner kronor. Orsaken var en exceptionellt stor kopparimport från Chile just det året.

Den svenska kopparimporten från Chile fortsatte att vara stor också under resten av Allende-tiden. Svenskt näringsliv deltog alltså inte i den bojkott av chilekoppar som USA organiserade efter

att koppargruvorna nationaliserats av Allende.

Det är svårt att se någon långsiktig trend i Sveriges import från Chile, men däremot är den dramatiska nedgången under åren 1975-77 slående. Under det sista av dessa år var chileimporten mindre än en tredjedel av vad den är idag.

Under dessa år upplevde Chile en svår ekonomisk kris, vilket är en av förklaringarna till den svenska chileimportens dramatiska nedgång. Ett fall i kopparpriset mellan 1974 och 1975 bidrog också.

Men kanske har en del av nedgången också politiska orsaker. Den svenska opinionen var mycket medveten om den brutalitet med vilken Pinochet styrde. Samtidigt var solidaritetsrörelsen med Chile som mest aktiv under dessa år.

Även om företagen aldrig erkänner att de tar politiska hänsyn i sina affärer väger de till syvende och sist in PR-vinster och förluster i sina kalkyler.

Frukt och trä ökar

När det gäller importens sammansättning är det mest slående hur kopparimporten succesivt minskat för att under fjolåret nästan helt upphöra. 1987 importerades chilensk koppar för endast 1 miljon kronor! (Se diagram 2.)

Vad som gjort att den totala importen trots detta rusat i höjden är den ökade importen av frukt och trävaror. Dessa två har tillsammans tagit över koppars roll och utgör nu 62 procent av den samlade chileimporten.

Den ökade fruktimporten ger förmodligen solidaritetsrörelsen större möjligheter att driva kravet på bojkott av chilenska varor. Det är lättare att vinna

gehör för bojkottaktioner när det gäller en vara som köps direkt av vanliga människor i affärerna än när det gäller råvaror till industrin (se artikel i denna tidning om Konsum Stockholms beslut att bojkotta chilensk frukt.)

Exporten uppåt

När det gäller den svenska exporten till Chile har den minskat de senaste två åren, från rekordnivån 356 miljoner kronor 1985 till 311 miljoner 1987. Den långsiktiga trenden verkar dock vara att exporten till Chile ökar, om än långsamt.

Sammansättningen av importen och exporten visar klart på ett nykolonialt mönster i handeln mellan länderna. Sverige köper råvaror som koppar och trä samt livsmedel, främst frukt. Varor som är relativt enkla att framställa. Till Chile säljer Sverige däremot till största delen maskiner och fordon, alltså tekniskt avancerade produkter.

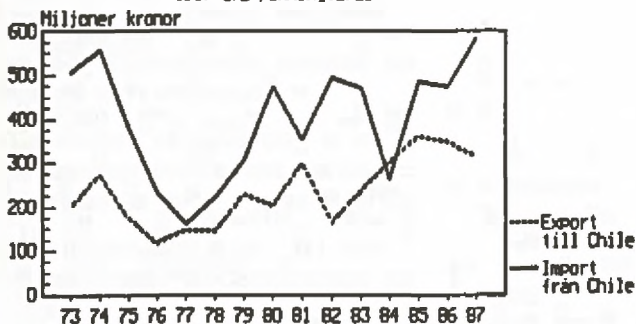
Däremot är chilehandeln inte nykolonial så till vida att importen från Chile under 14 av de senaste 15 åren har överstigit exporten.

Juntan tjänat på handeln

För Chiles del har detta inneburit ett överskott i handeln med Sverige de senaste 15 åren på 3100 miljoner kronor. Så mycket utländska valuta har Chile med andra ord »fått över» genom att handla med Sverige. Pengar som Chile kunnat använda till import av vapen, maskiner, lyxvaror eller annat från andra länder eller till att betala av sin utlandsskuld.

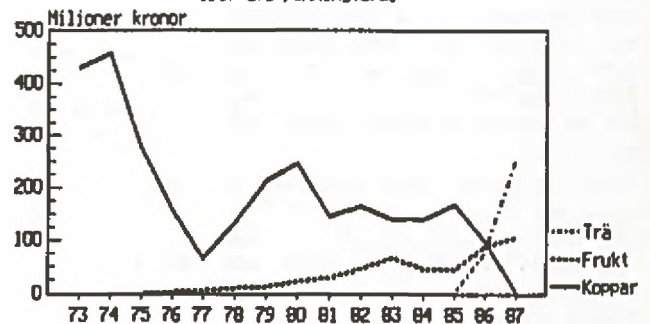
ANDERS NORDSTRÖM

SVERIGES HANDEL MED CHILE
Import och export 1973-87
1987 års penningvärde

Årtal
Källa: Statistiska Centralbyrån

IMPORT FRÅN CHILE 1973-87
Endast koppar, frukt och trä
1987 års penningvärde

Årtal
Källa: Statistiska Centralbyrån

Ill. Latinamerikakommittén
i Luleå

Ska Konsum gå i spetsen för Chilebojkotten?

På initiativ av ett tiotal socialdemokratiska kvinnoklubbister har Konsum Stockholms årsstämma beslutat bojkotta chilenska varor från 1 juli 1988.

– Fruktbojkotten kan stimulera till en politiskt ännu viktigare träråvaruimport, hoppas Hernan Monasterio, ordförande för chilenska Izquierda Unida (Förenade Vänstern) i Sverige.

Konsums fruktbojkott innebär att Chiles fruktodlare mister inkomsterna från cirka 300 ton päron, 600 ton äpplen och 150 ton vindruvor. Konsum Stockholm svarar för cirka en tredjedel av Kooperationens totala fruktimport.

KF låg tämligen lågt med chileimporten från kuppen 1973 till slutet av 70-talet. Men i början på 80-talet, när Chile sågs som en av de ledande fruktexportörerna, kom importen igång. Och sedan bojkotten mot Sydafrika infördes har Chiles fruktexport på Sverige ökat starkt. Så har till exempel vindruvsexporten fyrdubblats, eftersom Chile och Sydafrika är ensamma vindruvsproducenter under maj och juni. I fjol importerade Sverige totalt 3 565 ton druvor från Chile.

– Konsum Stockholms bojkott av cirka 150 ton druvor är förstås en droppe i havet jämfört med totalimporten, säger initiativtagaren Lena Werleman, Nynäshamn. Men havet består av droppar –

vårt initiativ kan stimulera andra att utvidga bojkotten.

– Att bojkotta varor från diktatorländer är en viktig solidaritetshandling. Den stärker demokratin i både det aktuella landet och här hemma, indirekt. Därför har det länge upprört mig att Konsum har sålt chilefrukt. Men när jag tog upp frågan i s-klubben fick jag snabbt stöd, säger Lena Werleman.

Knapp majoritet

»Konsumentkooperationen är en internationell rörelse som bland annat bygger på principerna om solidaritet och människors lika värde. Genom att handla med en militärdiktatur stödjer KF och konsumtionsföreningarna den chilenska militärregimen samtidigt som de motarbetar det chilenska folket.»

Med de orden fick motionärerna med sig majoriteten i Konsum Stockholms föreningsstämma 1988. Det var en knapp majoritet. Av de 210 kallade delegaterna

deltog 155 i stämman. Av dessa deltog 96 i omröstningen och av dessa i sin tur sa 52 »ja» och 44 »nej» till motionen.

Motionärerna vann trots rekommendation om avslag från föreningsstyrelsen. Styrelsen hänvisade till ett tidigare avslag 1984.

Men den knappa majoriteten i år föranledde styrelseordförande Ulrik Fällman att antyda att beslutet kan komma att omprövas vid en planerad extrastämma vid årsskiftet. Fällmans påpekande gör Lena Werleman både road och förargad:

– I så fall borde alla andra stämmebeslut också omprövas. Nej, stämman är beslutande och stämmans beslut borde vara en självklarhet för samtliga förtroendemän att följa. Det inser nog också de som nu är överraskade över stämmans beslut om chilefrukten. Extrastämman ska förresten handla om medlemsdemokratin i Konsum Stockholm ...

► Redan 1977 tog KF ett principuttalande om bojkotter. Där heter det att bojkotter är meningslösa om inte privata handeln deltar.

– Någon måste börja, kommenterar Lena Werleman. Och KF var först med bojkotten mot Sydafrika. Sen följdes vi av övriga Sverige. Så kan det bli ifråga om Chile också. KF borde använda Stockholmsföreningens beslut som en positiv reklam, i stället för att gnälla över förlorade inkomster. Det har för övrigt visat sig att Chile kunnat ersättas av Nya Zeeland när det gäller bl a kiwifrukt.

Chiles partier för bojkott

I KFs principuttalande hänvisas också till »kontakten med chilenska grupper i Sverige». Dessa grupper »bedömer att en inköpsbojkott saknar betydelse i kampen mot Pinochetregimen».

– Även om CUT-representanter tidi-

gare skulle ha uttalat sig i den riktningen så gäller det inte idag, säger Hernan Monasterio.

– Vid ett planeringsmöte nyligen inför 11 septemberkampanjen träffades alla de chilenska vänsterpartier som är representerade i Sverige. Då tog vi ett enhälligt uttalande för bojkott av chilenska varor.

Chilebulletinen: Varför först nu – Chilekommittén har ju sen länge efterlyst de chilenska partiernas åsikter om bojkottvapnet?

– Ja, det har tagit tid för oss att diskutera oss samman, medger Hernan. Ett annat skäl är att vi har tvekat att gå ut med begäran om bojkott, eftersom vi inte vågat hoppas på stöd för en bojkottbegäran. Men Konsum Stockholms initiativ är mycket välkommet! Kanske kan det öppna en ny debatt om Chile i Sverige, och leda till en vidgad bojkott.

Träråvaror viktigast

– Det bästa vore om bojkotten kunde vidgas till att omfatta även den ökande träråvaruimporten från Chile, menar Hernan.

– Fruktproducenterna är många men har begränsat politiskt inflytande inom Chile. Träråvaruproducenterna däremot är en ekonomiskt och politiskt stark grupp. Om deras exportintressen hotas har de möjlighet att påverka diktaturen direkt.

Inte minst inför presidentvalet i höst är det viktigt att de chilenska producenterna ser att det chilenska systemet väcker protester utomlands. Bojkottaktioner kan få Chiles producenter att inse att handeln gynnas mera av demokrati än av diktatur. Helst vill vi i exilvänstern att regeringspartiet eller ett annat politiskt parti i Sverige tar sig an bojkottanken och driver frågan om totalbojkott av chilenska varor.

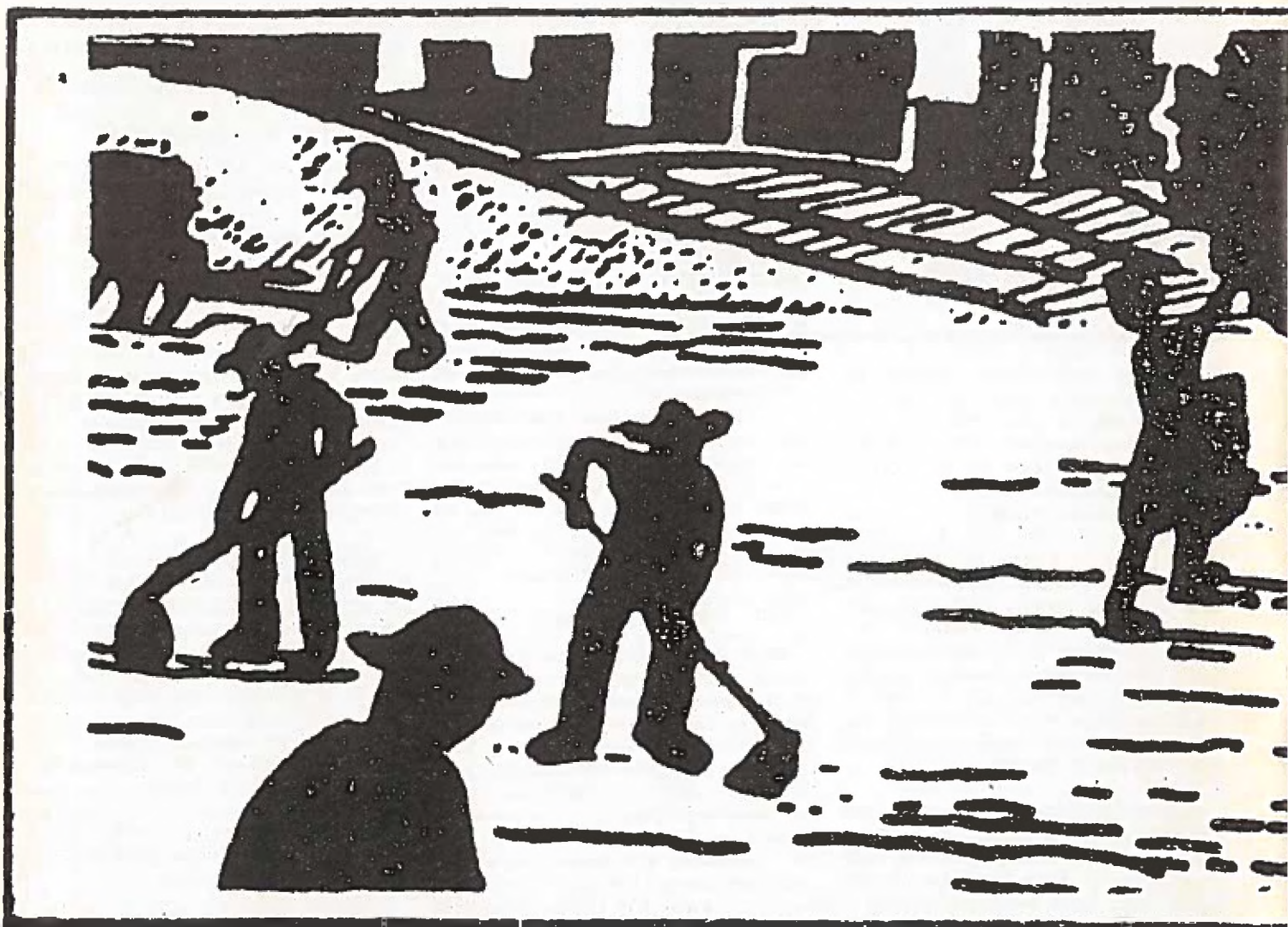
Chilebulletinen: Konsum Stockholms ordförande Ulrik Fällman befarar att en bojkott bara slår mot de fattiga, t ex små fruktodlarkooperativ?

– Nej, fruktproducenterna har andra möjligheter att sälja, bland annat inom Chile. En totalbojkott drabbar i första hand de stora bolagen, de som levererar koppar och trävaror.

– En bojkott från svensk sida kan dra med sig bojkotter även från andra länder i Europa. Sådana förekommer redan i flera länder, men bara kortvarigt och punktvis ännu, säger Hernan och upp-repar:

– Det är viktigt att beslutsfattare i Chile får uppleva att det finns en kritik mot det chilenska systemet utomlands. På så sätt kan bojkottvapnet stärka de demokratiska krafterna också inom Chile.

GÖSTA NYDREN

Så farligt lever de!

De härligt gröna druvorna i mogna klasar och de saftiga päronen som prunkar i våra livsmedelsbutiker ser aptitretande ut. Men vet vi att de kommer från Chile minskar strax köplusten.

Sydafrikansk fruktimport har som bekant i stor utsträckning ersatts av import från Chile.

Den chilenska fruktproduktionen har ökat lavinartat de senaste åren och allt fler chilensare sysselsätts inom säsongsarbete med frukt-plockning. Arbetsvillkoren är usla och lönerna låga, men med de höga arbetslöshetssiffrorna saknas ofta andra alternativ till utkomst.

Fruktproduktionen är en sektor som vuxit enormt på senare tid. Omkring 120 000 ha mark upptas idag av fruktodlingar och enligt uppgift finns planer på att utöka detta område till cirka 600 000 ha inom de närmaste åren. Den snabba kapitaliseringen av Chiles ekonomi har förändrat produktionsförhållandena och den sociala strukturen på landsbygden. De forna haciendorna, med sina feodala förhållanden, har i det närmaste försvunnit och ersatts av stora företag med produktion inriktad på

export och baserad på tillfällig, billig arbetskraft. Man odlar äpplen, päron, vindruvor och nektariner istället för potatis, ris och grönsaker för landets egna behov.

Produktionen är i hög grad koncentrerad och ett tiotal stora företag dominerar hela fruktsektorn. De viktigaste inhemska bolagen är David del Curto S A ägd till större delen av familjen Curto, Frupac, huvudsakligen ägd av en privatperson, Pedro Ibanez, och Cooperativa

Frutcula de Curico även detta dominerat av en privatperson, José Solar. Även de multinationella bolagen spelar här en betydelsefull roll. Störst är Standard Trading som ägs av Filial de Castle & Cook kopplat till nordamerikanska Dole, United Trading Company ägt av det arabiska Ahmed Aboughsalem and Sons och Unifrutti Traders Ltda som ägs av en italiensk familj med egendomar i amerikanska företag med distribution i USA, Italien och arabvärlden.

Här görs enorma vinster. Trots detta har inte arbetet mekaniserats nämnvärt. Stor mängd arbetskraft krävs fortfarande och under säsongen mellan oktober och mars jobbar nästan en halv miljon chilensare inom frukt-plockningen. Under högsäsongen utgör de över 10 procent av den sysselsatta befolkningen.

Frukt-plockarna är många gånger lantarbetare eller småbönder som avskedats från haciendorna och nu förvandlats till landsbygdens proletariat. Flera är under frukt-plockningens lågsäsong sysselsatta i beredskapsprogrammen PEM, POJH och PIMO. Bland frukt-plockarna finns också yrkesarbetare som i arbetslöshetens och repressionens Chile inte har kunnat få jobb inom sina ordinarie yrkesområden.

Många kvinnor och barn

Majoriteten är kvinnor och en stor del är barn i åldrarna mellan tio och femton år. Orsaken till den höga andelen kvinnor sägs vara att kvinnorna tar större ansvar än männen och att de är noggrannare och flinkare. De känner heller inte till sina rättigheter eller är insatta i arbetsrättsliga förhållanden. Därför är de så populära hos arbetsgivarna. Barnen välkomnas särskilt för deras effektivitet och förmåga att snabbt lära sig arbetet.

Arbets- och levnadsvillkoren för dessa säsongsarbetare är usla. Ofta tvingas kvinnorna leva långt från sina hem i flera månader. Eftersom de saknar barnvakt finns ingen annan råd än att ta med sig de äldre barnen sedan de yngsta lämnats hos mormor eller hos en granne. Arbetsspassen är långa. Femton-sexton timmar är ingenting ovanligt och om transport inte ordnats av företaget är det omöjligt att

► hinna hem. Många tillbringar hela säsongen bort från hemmet. De bor i bästa fall i baracker som företaget tillhandahåller och hemmet ersätts av en brits att sova på och att förvara alla sina tillhörigheter vid. I sämsta fall sover man under bar himmel.

Trots de långa arbetspassen ersätts frukt-plockarna mycket dåligt. Lönerna är bottenlåga även för chilenska förhållanden och detta dessutom med hänsyn till att frukt-plockarna på några månader måste tjäna ihop tillräckligt för att försörja sig under hela året. Även om man jobbar tolv timmar eller mer om dagen kommer man inte upp i vad som betraktas som minimilön – och då ska man tänka på att minimilönen i Chile är lågt satt och knappast räcker till att försörja en familj på.

Förbjudna bekämpningsmedel

Hälsosituationen för frukt-plockarna är katastrofal. Hälsovådliga bekämpningsmedel – varav flera som är förbjudna i Sverige – används utan förbehåll och frukt-plockarna får från företagets sida inte någon information om vilken skadegörande effekt dessa kan ha eller om hur de ska skydda sig. Skyddsutrustning som t ex ansiktsmasker, handskar, skyddskläder och gummistövlar finns sällan att tillgå. Arbetarna känner inte till vilka medel de arbetar med eller hur de ska användas. Bruksanvisningarna är ofta skrivna på främmande språk och det har till och med rapporterats om arbetsgivare som slitit bort etiketterna för att det inte ska komma fram vilka medel som används.

I Copiapó, i norra Chile, tvingas frukt-plockarna smaka av en druva från varje klase för att se om den är mogen. Eftersom det inte finns någon möjlighet att skölja av druvan innan de stoppar den i munnen kan man ju föreställa sig vilken kvantitet toxider de får i sig dagligen. Från företagets sida har man förstärkt nog undvikit att genomföra hälsokontroller bland frukt-plockarna för att undersöka urinen eller blodet i syfte att mäta halten av föroreningar som lagrats i deras kroppar.

Förgiftningssymptom

De vanligaste sjukdomarna frukt-plockarna drabbas av är diarréer, illamående och kräkningar, hudutslag, inflammerade händer och försämrad syn. Varje år förekommer även flera fall av akut förgiftning.

Frukt-plockarna har dåliga förutsättningar att sköta den personliga hygien. Anläggningarna saknar oftast duschmöjlighet, något som är en nödvändighet

för att tvätta bort alla kemikalier som fastnat på huden. Detta bör förstås göras så fort som möjligt, men frukt-plockarna får inte sällan vänta med att tvätta sig tills de kommer hem, d v s efter åtskilliga timmar.

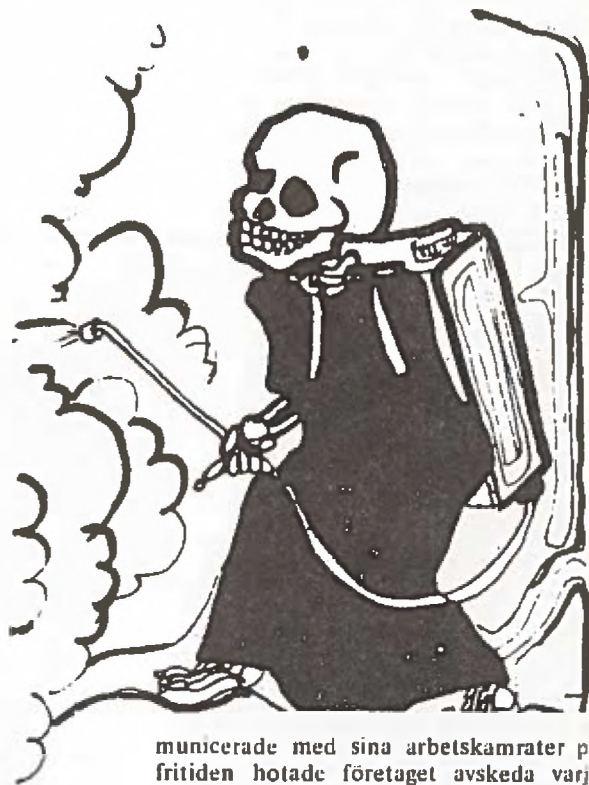
På anläggningarna finns i regel heller inget dricksvatten att tillgå. Frukt-plockarna, som jobbar under stark sol, tvingas därför dricka samma vatten som används för att bevattna fruktodlingarna och som innehåller massor av gödningsmedel. Det saknas hälsomottagning och kunnig personal som kan ge första hjälpen, liksom transporter att ta till vid akuta situationer. En yngling med akuta förgiftningssymptom fick till exempel sina besvär avfärdade som en vanlig förkylning.

Svårt organisera sig

Många försök har gjort att organisera frukt-plockarna, men flera faktorer försvårar organiseringen. Det främsta hindret är förstas rädslan att bli ett

plockarna organiserar sig. På ett företag isolerades en arbetare helt när han försökte uppmuntra till fackligt engagemang. Dagen efter det fackföreningen bildats avskedades samtliga arbetare som anslutit sig. Fackföreningsledarna är av någon anledning skyddade de första sex månaderna med påföljd att företagsledningen gjorde sitt yttersta för att sabotera nya försök till kontakter från hans sida. Han bevakades under hela arbetsdagen av en vakt, som såg till att han aldrig gavs tillfälle att kommunicera med någon av sina arbetskamrater. Under transporten hem tilldelades han en bestämd sittplats och omringades av väktare, samtidigt som falsk information spreds ut bland de övriga frukt-plockarna om varför han isolerades.

Efter en tid fattade han mod och kastade ut flygblad över hela bussen där han talade om hur det egentligen låg till. Från och med den dagen fick han åka med särskild transport till och från anläggningen. För att förhindra att han kom-

Illustrationen är hämtad ur en tidskrift som ges ut av de säsongsarbetande frukt-plockarna.

municerade med sina arbetskamrater på fritiden hotade företaget avskeda varje person som hälsade på i hans hem eller som tog emot honom.

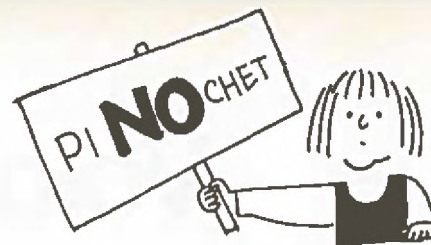
Inte så inbjudande

Så utsatta är alltså frukt-plockarna. Varje dag riskerar de liv och hälsa för att skörda den frukt som dignar i våra fruktstånd. Det saftiga äpplet ser plötsligt inte så inbjudande ut när man känner dess historia. Och det duger inte att tänka »låt gå för den här gången» eller »om jag köper ett gör varken till eller från». Informera istället dem som står intill dig och tala om för butiksinnehavarna att ni inte vill ha chilensk frukt och att de får lov att finna andra alternativ.

HELENE JANSSON

Chilebulletinen 3/88

Chile: Dagbok maj - aug

1 maj

I Santiago firades 1 maj med ett stort möte. Mer än 100 000 arbetare, studenter och kåkstadbor hade mött upp. I mötet deltog också inbjudna representanter för arbetarrörelsen från många länder.

Karabinjärernas specialstyrkor attackerade med tårgasbomber, vattenkanoner och kulor. Tre av demonstranterna skottskadades och över 20 arresterades.

I Iquique, där Pinochet samtidigt höll ett propagandamöte, genomförde arbetarna en demonstration varefter man samlades i lärarfackets lokal. Där anföll polisen denna och sårade ett femtiotal.

6 maj

I Vina del Mar dödades en CNI-agent i en skottlossning. Tre andra personer sårades. En av dem, Roberto Andaur, anklagas för att tillhöra FPMR.

Föreningen för anhöriga till försvunna protesterade i appellationsdomstolen mot kidnappningen av José Martínez V. Han kidnappades när han höll på att dela ut anhörigaorganisationens flygblad.

8 maj

Tolv personer fängslades vid en nattlig CNI-raid som hämnd för skottlossningen den 6 maj.

19 maj

Guldgruvan El Hueso arrenderades ut till ett utländskt konsortium för strax över 50 miljoner dollar. Det beräknas att gruvan kan producera guld för åtminstone 500 miljoner dollar och dessutom kan man utvinna andra metaller.

1 juni

Veronica Olga Robledo, 21 år, kidnappades i Vina del Mar av civilklädda agenter. Under två dagar misshandlades hon och hotades med att ingen hade sett när hon bortfördes, så vad som helst skulle kunna hända henne. Sedan överlämnades hon till marinens domstol och finns nu i kvinnofängelset i Quillota.

2 juni

Valen till fackföreningsstyrelsen vid Chuquicamata-gruvan gav ett förhoppningsfullt resultat. Oppositionen vann de sju platserna i styrelsen och slog alltså ut de officiella kandidaterna.

3 juni

Två studenter Sandra General och Victor Fernández arresterades anklagade för att ha deltagit i sammanstötningen i Gomez Careno där en CNI-agent dödades.

8 juni

Journalistförbundet genomförde en 10-minuters arbetsnedläggelse över hela landet, som protest mot juntans upprepade

brott mot yttrandefriheten genom att fängsla journalister och stämma dem inför rätta. Det är nu 28 journalister som har rättgångar att vänta.

15 juni

De politiska fångarna i stadsfängelset i Santiago hyllade offren vid Corpus Cristi-massakern för ett år sedan. Som en hämnd för denna hyllning förbjöd fängelsechefen fångarna att ta emot besök av sina anhöriga veckan därpå.

16 juni

Chiles kommunistparti offentliggjorde sitt beslut att ansluta sig till NEJ-kampanjen.

Julieta Campusano läste upp en kommuniké från kommunistpartiet: Vi gör detta säkra på att detta idag är det ställningstagande som bäst befrämjar möjligheterna att göra folkomröstningen till en väg mot demokrati och ett nederlag för Pinochet.

25 juni

Omkring 700 personer deltog i textilarbetarförbundets möte. Ordföranden meddelade att nu har man 80 fackföreningar anslutna och omkring 7 000 medlemmar.

29 juni

Efter 24 dagars strejk segrade metallarbetarna i konflikten vid företaget Socometal. Arbetarna fick bl a igenom en lönehöjning på 12 % och en automatisk justering av lönen i förhållande till inflationen.

11 juli

»Marcha del Hambre», hungermarschen som hade organiserats av CUP, en centralorganisation för kåkstadsborna, blev den hittills största demonstrationen i år. José Hidalgo, CUP, berättar att omkring 10 000 kåkstadsbor kommit in till centrum där man delat ut flygblad och

på andra sätt uttryckt sitt missnöje över den nöd, förtryck och fattigdom som hundratusentals chilensare i Santiagos slumstadsområden måste utstå.

Under protesten brändes 8 bussar. 216 personer arresterades.

Denna dag invigdes kulturevenemanget »Chile Crea».

17 juli

Tre chilensare arresterades i Argentina. Enligt den argentinska polisen var de beväpnade. Den chilenska polisen påstår att en av de arresterade var inblandad i kidnappningen av översten Carreno, och att man skall begära honom utlämnad.

27 juli

Studenterna vid Universidad de Chile i Santiago ockuperade tre av fakulteterna i sitt universitet i ett försök att få universitetets rektor att ta emot dem och höra deras krav på en höjning av studiestödet. Vid många andra universitet i Chile har man också fört fram detta krav med hjälp av hungerstrejker och arbetsnedläggelser.

7 augusti

Journalisterna Tomas Moulian och Alberto Diaz arresterades. Tidigare under veckan har Marcelo Contreras, tidskriften Apsi, Alberto Gamboa på Fortín Diario och Francisco Herreros på Cauce åtalats

14 - 15 aug

Ideologiska meningsskiljaktigheter mellan kommunister och kristdemokrater har lett till att konstituerandet av den nya fackliga centralorganisationen, CUT, har skjutits fram 2 veckor. Den 30 augusti planerar man nu att samlas i Punta de Tralca. Intresset är stort, 80 % av de fackligt organiserade arbetarna har anmält att de vill delta.

Volontär i Managua: "stuvare och diplomat"

Bland uttjänta svenska sjukhussängar, containrar med kläder vars snitt för länge sedan passerats av tiden och plastsäckar fyllda av kärleksfullt begagnade dockor och nallar möter vi Chilebulletinens gamla medarbetare.

För det är här, kring Centrallagret för godsmottagning i Managua, Ingvar Enghardts verksamhet snurrar nu för tiden.

- Nu ska vi bara se till att alla paket och lådor hamnar på rätt adress, säger Ingvar Enghardt. Sedan två år tillbaka jobbar han för den svenska hjälporganisationen Equipo Logistico i Managua i Nicaragua.

Deras uppgift är att se till att svenska hjälpsändningar når fram. Idag inspekterar han tillsammans med Hans Andersson och inventeringsansvarige Oscar Danilo nykomna containrar. Hittills i år har de tagit emot 50 svenska containrar.

Centrallagret var före jordbävningen 1972 den nicaraguanska socialstyrelsens skyskrapa. Idag återstår bara ett skelett av byggnaden, med hönsnät istället för de raserade väggarna. Till skydd mot tjuvar finns därför höga murar och vakter dygnet runt.

Fel smak

- Det kan behövas, säger Ingvar. I containern där borta finns till exempel svenskt penicillin till ett värde av 50 000 amerikanska dollar.

- Det var Stödskommittén för Centralamerikas folk som kom över penicillinet billigt hos en läkemedelstillverkare. Smaken var visst fel för den svenska marknaden, men här är det ingen som bryr sig om smaken på medicin bara den fungerar.

Svettigt värre

Det är fruktansvärt varmt och tropiskt fuktigt där vi står. Managualivet tär hårt på en svensk kropp, det medger Ingvar, men samtidigt ges så mycket i utbyte för nerlagd möda.

- Innan vår organisation fanns här i Managua var det många som skickade hjälpsändningar mer eller mindre på vinst och förlust, säger han.

- Många gånger kom också saker bort på vägen från hamnstaden Corinto.

Men så är det inte nu. Gruppen med de fem som idag ingår i Equipo Logistico får hjälpen att nå fram, vare sig det gäller medicin, nallar eller skolböcker som trycks i Sverige.

Här hittar vi Chilebulletinens gamla medarbetare Ingvar Enghardt, i en container på Centrallagret för godsmottagning i Managua.

Ingvar står i mitten, medan Oscar Danilo till vänster är förrådsansvarig. Hans Andersson till höger, också han en gång aktiv i Chilekommittén, ska ta över Ingvars uppgifter när två och ett halvt års volontärarbete är till ända.

FOTO: Thomas G Gustafsson

Den perfekta bakgrunden för en equipolog vore stuvarens, med några år inom kontorssektorn. Dessutom nödvändig erfarenhet under flera år med arbetsledning och fördelning. En diplomatisk karriär vore inte skadlig heller.

Diplomati

Dagen då Chilebulletinens utsända följer Ingvar kryssar vi till exempel mellan utrikesministeriets och generaltullstyrelsens korridorer - där diplomatisk smidighet och list är nödvändig - för att

ta en sväng förbi kontoret där alla papper ordnas, för att vidare fortsätta ner till centrallagret där vi huggar i med en sändning lådor från Sverige. Så svetten stänker.

- Det blir i alla fall aldrig enahanda och långtråkigt, konstaterar Ingvar som skolar in Hans Andersson i alla göromål.

För trots ett halvårs förlängning är tiden som UBV:s volontär i Managua snart slut. Då blir det Hans som tar över.

THOMAS G GUSTAFSSON

RÖSTER FRÅN CHILE

– Vet du, det känns allt hopplösare för varje år som går. Jag vet inte hur, eller när, vi ska kunna komma ur denna situation. Ibland vet jag inte om jag ska orka fortsätta.
(Hernan, akademiker och aktiv för de mänskliga rättigheterna)

»Idag, i detta land, finns det fler skolor!» utropar affischen i tunnelbanan, stor som en badrumsvägg. Ett par meter därifrån står två män och tigger pengar till mat. De är arbetslösa lärare.

– Säg till min son att han inte återvänder från exilen nu! Säg att han väntar tills situationen är bättre!
(Pensionerad järnvägsarbetare)

– Jag tycker det börjar likna situationen före kuppen. Klimatet har hårdnat, våldet ökar. Jag är rädd att de gör en ny kupp, för att undvika ett nederlag i folkomröstningen.
(Eugenia, utredare i institut för folklig utbildning)

– Vi samlade in namn och gick till kommunen och krävde bättre förhållanden i vår stadsdel, särskilt när det gäller den sanitära standarden. Några dagar senare hade kommunen startat en ny kvinnogrupp här, och utlovat att de som gick med skulle få förbättringar i sina bostäder. Men det kom bara sju kvinnor till deras möte. Till vårt möte kom femtiotre.

(Norma, kassör i kvinnoföreningen i Santa Olga)

– Politikerna bara käbblar och tänker inte på landets bästa!
(Augusto Pinochet, diktator)

– Politikerna tänker bara på att skaffa sig egna fördelar, de tänker inte på folkets bästa.
(Oswaldo Gutierrez, bilmekaniker)

PINOCHET SÄLJER TILL SAS?

SAS är inte bara intresserad av argentinska flygbolag.

I sitt privatiseringsarbete har Pinochet nu kommit fram till det statliga flygbolaget Lan Chile, 60 procent av aktierna ska sälja ut. 30-35 procent av aktierna planeras att säljas till internationella flygbolag.

Ett av flygbolagen som visat sig intresserad är skandinaviska SAS.

Även British Airways vill köpa in sig, för att komma åt Lan Chiles flyglinjer till Buenos Aires och andra argentinska städer. Brittiska flygbolag är utestängda från argentinskt luftrum sedan Malvinaskriget.

Källa Fortín Mapocho

FINSKT KÖP AV CHILEKOPPAR

I Finland har gruvbolaget Outokumpus beslutat att köpa kopparkoppar från Chile blivit mycket omdiskuterat. Regeringen har försökt hemlighålla garantier den gett till Outokumpu, på ett 300 miljoners kronor stort lån till La Escondidagruvan.

Starka protester har kommit från fackligt håll. Risto Kuisma, ledare för Bil- och transportarbetareförbundet, har sagt att den importerade kopparen kommer att bli kvar i hamnarna. Vad som gör köpet ännu mera tvivelaktigt är att gruvan i Chile till 30 procent ägs av det sydafrikanska bolaget Rio Tinto Zinc som är svartlistat av FN.

Ledningen för Outokumpu försvarar sig, kopparköpet är nödvändigt, annars måste smältverket i Hariavaltaläggas ner. Outokumpu har problem med att få tag i tillräckligt med kopparkoppar, som importeras från många länder bl a Sverige. 1986 hade företaget 15 000 anställda, en stor del utomlands varav 4 000 i Sverige.

Källa: Dagens Nyheter, aug 1988
Chilebulletinen nr 4/86

CHILESEMINARIUM

Den 7 maj hade vi i Chilekommittén vårt årliga seminarium. Läget i Chile behandlades ur olika aspekter.

Hans Göran Franck var först i talarstolen. Han berättade om sitt besök i Chile, där han bl a besökte den politiske fången Rolando Cartagena som hotas av dödsstraff. Franck framförde att kampanjen för de dödsdomshotade måste fortsätta. Han hade också massor av kritik mot handläggningen av flyktingärenden i Sverige. Myndigheterna letar numera mest efter skäl för att asylsökande inte ska få stanna!

Hans Göran Franck

Stefan de Vylder

Stefan de Vylder ställde sig frågan varför Pinochet fortfarande sitter kvar och skisserade upp ett panorama över de 15 åren av diktatur. (Se närmare hans artikel i det här numret av Chilebulletinen)

Yngve Eriksson från Grafiska fackförbundet hade tillsammans med andra fackliga företrädare besökt Chile och Conagra, grafiska facket där. Han berättade om sitt möte med fackligt aktiva chilensare.

Carina Carlström visade diabilder och talade om hur det var att delta i de chilenska studenternas volontärarbete. Mer om detta finns också på annan plats i den här tidningen.

Solidaritetskonsert:

* * * * *
* * * * *
»STOCKHOLM SKAPAR
* FÖR CHILE *
* * * * *

Söndagen den 11 september arrangerar Chilekommittén en solidaritetskonsert i Folkets Hus i Stockholm.

Vi har kallat konserten »Stockholm skapar för Chile». Namnet är lånat från »Chile crea – Chile skapar», en stor kulturmanifestation som gick av stapeln 11-17 juli 1988 i Chile.

Konserten börjar kl 18.00 och programmet bjuder på många fina artister.

Välkomna! Inträde: 50 kr

TYRANNEN BANDERAS

Kring en aktuell bok av Ramón del Valle Inclán

Det finns ett land som heter Tierra Caliente, Det Varma eller kanske bättre Det Heta Landet. Det ligger överallt på den latinamerikanska kontinenten fastän det är en mycket liten bananrepublik.

Det Heta Landet styrs av en tyrann som heter Santos Banderas, en åldrad general som ibland ser ut som en grön mumie, ibland som en svart nattfågel, ibland som en råtta.

Han styr där idag och störtas i morgon, liksom han styrde och störtades för hundra år sedan.

Boken om tyrannen kom ut i Madrid 1926, och den är allt annat än föråldrad när den nu äntligen föreligger på svenska, *Tyrannen Banderas. Roman från Tierra Caliente* (Arbetarkultur, översättning av Jens Nordenhök).

»Tyrannen Banderas» är det första i ruden av mästerverk som brukar samlas under beteckningen »den latinamerikanska diktatorsromanen»; García Márquez' »Patriarkens höst», Asturias' »Presidenten» och Roa Bastos' »Jag den högste» är några av de mest berömda.

Det är knappast fråga om en genre, snarare om ett gemensamt och mycket angeläget ämne för sinsemellan mycket olika författare.

Att den första av dessa romaner är skriven av en spanjor är kanske mest en tillfällighet, för han var ingen representativ figur i 1920-talets litterära Spanien. Han var en högst egensinnig diktare, en avvikare, kanske en galning.

Hans namn var Ramón del Valle Inclán (1866 – 1936), en blåblodig yngling som till sin familjs förtvivlan gav sig det litterära bohemlivet i våld.

Från början var han en odräglig intellektuell snobb, om man bortser från att det – i varje fall med nutida ögon sett – inte är särskilt snobbigt att tillbringa Madrids kalla vinternätter sovande i en jättelik hög av tidningar.

Hans vänner kom en gång till hans iskalla rum med några filter. Valle-Inclán blev rasande. Han, som hade sunnit det enda förnuftiga sättet att använda tidningar!

Hans släkt och vänner kunde inte begripa varför han inte, som andra unga författare, begagnade sin lysande penna för tidningsskriverier, som skulle ha gett honom goda inkomster. Valle-Inclán var behärd: pressen förstör en sunn diktares stil.

Han var känd för sin arrogans och sitt provokativa uppträdande. Vid ett tillfälle på ett kafé, då han som så många gånger förr lyckades reta gallfeber på en bracka, slog antagonisten till honom med sin käpp. En elegant manschettknapp av den typ som sitter fast med en nål träffades av doppskon, och nålen trängde djupt in i författarens handled. Lika nonchalant inför detta som inför det mesta lät »don Ramón», som han kallades, saken bero. Kallbranden tillstötte, och armen fick amputeras.

Det här har kanske inte så mycket med Latinamerika att göra, men har man läst den ytterst egenartade och fascinerade »Tyrannen Banderas», så är anekdotfloran kring författaren meningsfull.

Bara en trilskt egensinnig människa kan vara upphovet till denna bok, som inte liknar någon annan och som ändå har en så stor giltighet och är genomlyst av en sådan skarpsblick.

Spaniens förhållande till Latinamerika hade en avgörande betydelse för hela Valle-Incláns generation, de s k 1898 års män. Den katastrofala militära självöverskattning, som fick Spanien att utmana USA och förlora Kuba, ledde till en djup nationell kris. Den nya författargenerationen insåg att ett nytt nationellt medvetande måste byggas på besinningens och självkritikens grund.

Men bara Valle-Inclán skaffade sig ett personligt förhållande till Latinamerika genom upprepade resor dit. Han blev också, till skillnad från de flesta i generationen, allt mer politiskt medveten och allt mer radikal.

»Tyrannen Banderas» skildrar ett spontant uppror och en diktators sista dagar vid makten.

I kortu, tätta, ofta grällt och groteskt framställda tablåer, skildras inte bara ett dramatiskt händelseförlopp utan också de typiska miljöerna och de sociala skikten i ett grymt orättfärdigt samhälle.

Det finns, om man lusläser boken och

har tillgång till referenslitteratur, åtminstone två olika dateringar av händelseförloppet. En uppgift visar klart att året är 1873, en annan att händelserna utspelar sig ett par decennier senare.

På liknande sätt är det omöjligt att placera Det Heta Landet geografiskt. Här firas De Dödas Dag på mexikanskt sätt, här är en betydande del av befolkningen svart, som i Karibien, och här för indianer, som utgör folkmajoriteten, sina

lamadjur ner från bergen, som om det vore i Anderna.

Och som om det inte vore nog, har framställningen en omiskännlig prägel av det modernistiska 1920-tal i vilket romanen är skriven.

Man kan säga att »Tyrannen Banderas» är en expressionistisk bildvärld, projicerad på ett allmänt latinamerikanskt sent 1800-tal.

För den litterärt specialintresserade är »Tyrannen Banderas» både en guldgruva och en gåtfull utmaning: att följa alla dess

vindlingar framstår som ett eggande Sisyfosarbete.

Men det viktigaste i detta sammanhang är att konstatera att det är en fullt läsbar bok för envar som tycker om att läsa berättelser. Den är trots sin splittrade form spännande och medryckande, och i sin genomlysning av förtryckets mekanismer har den än idag en skrämmande giltighet.

OLA SUNESSON
ILL. EVA EDE

CHILE

crea

Chile crea – Chile skapar – en gigantisk kulturmanifestation för demokratin med inbjudna gäster från hela världen inom musik, konst, litteratur och vetenskap gick av stapeln 11-17 juli runt om i Chile.

Jan Hammarlund, en av de inbjudna från Sverige, ger här en mycket personlig kommentar till sitt besök i Chile.

Chile crea – så benämndes det evenemang jag blir inbjuden till när jag i april träffar Poli Delano, ordförande i Chiles författarförbund. Vi var tre svenskar som for dit; sångerskan Britt Ling, fotografen Anders Lindblad och jag.

Det chilenska folket brinner av intresse för musik, teater, litteratur ...

Överallt var det fullsatt. Själv sjöng jag vid tolv tillfällen, både i Santiago och i Valparaiso, under de fem dagar jag deltog i Chile crea.

Överallt, i poblaciones, taxibilar, butiker var folk lättpratade och ville gärna samtala om kultur – och politik.

De gjorde ett enormt intryck på mig.

Nästan hela tiden i Chile var jag euforisk, jag har sällan skrattat så mycket. och det gav mig krafter.

Jag tror också att det är det som ger Chiles folk krafter – det samt deras kultur.

Förtrycket har lättat. visst, men även bortsett från det, har jag förstått att Chiles folk har en kolossal styrka.

Kanske hänger det samman med att de sluppit Luther, kanske med jordbävningarna som gjort att det i folksjälen finns en medvetenhet om att man inte kan leva bara för att ackumulera trygghet utan måste ta vara på ögonblicket.

Kära svenskar, alla ni som, liksom jag, har vänner i Chile, kamrater som bott här och återvänt –

Res dit och hälsa på dem!

Ni kommer inte att bli lessna eller rädda, tvärtom!!!

Dessutom behöver de så väl stimulansen, inspirationen. Och det gör vi också.

Glöm inte bort dem!

Jan Hammarlund

